

MAHAKAMA YA AFRIKA YA HAKI ZA BINADAMU NA WATU, ARUSHA

OMBI LA MAONI YA USHAURI NA 001 YA 2025

**KATIKA SUALA LA OMBI LA CHAMA CHA WANASHERIA WA AFRIKA (PALU)
LA MAONI YA USHAURI KUHUSU MAJUKUMU YA NCHI WANACHAMA
KUHUSIANA NA JANGA LA MABADILIKO YA TABIANCHI**

**Limetolewa chini ya kifungu cha 4 cha Itifaki ya Mkataba wa Afrika wa Haki za
Binadamu na Watu kuhusu kuanzishwa kwa Mahakama ya Afrika ya Haki za
Binadamu na Watu, Kanuni ya 82(1) ya Kanuni za Mahakama ya Afrika ya Haki
za Binadamu na Watu na vifungu vyote vyenye mamlaka chini ya sheria husika**

YALIYOMO

I. TAARIFA ZA MWANDISHI (WAANDISHI).....	4
II. WAWAKILISHI WA WAANDISHI.....	4
III. MUHTASARI WA UKWELI WA MAMBO	5
A. Athari za Kikanda	6
1. Afrika Kaskazini	6
2. Afrika Magharibi.....	9
3. Afrika Kusini	14
4. Afrika Mashariki	17
5. Afrika ya Kati	22
B. Madhara yanayoweza kutokea kutokana na mabadiliko ya tabianchi	25
C. Makundi ya watu yanayoathiriwa zaidi na mabadiliko ya tabianchi.....	26
1. Wanawake na Wasichana	26
2. Watoto	27
3. Wazee	29
4. Wakazi wa asili wa eneo husika	29
5. Watetezi wa haki za binadamu za mazingira.....	32
IV. MASUALA YA KISHERIA	33
A. Mamlaka ya Kisheria na Ukubalifu	33
B. Sheria Inayotumika	34
C. Masuala ya kuamua.....	35
D. Maelezo kuhusu msimamo wa kisheria	37
E. Uhusiano kati ya Haki mbalimbali zinazotajwa katika Mkataba wa Afrika	38
1. Umuhimu wa Haki ya Mazingira ya Kuridhisha chini ya Kifungu cha 24 cha Mkataba wa Afrika.....	39
2. Watu wote watakuwa na haki ya kuwa na mazingira ya jumla ya kuridhisha yanayofaa maendeleo yao.....	39
3. Kuhusianisha haki ya kuwa na mazingira ya jumla ya kuridhisha na haki zingine .	41
4. Kuingiliana kwa haki ya kuwa na mazingira ya jumla ya kuridhisha na haki ya maendeleo ya kiuchumi, kijamii na kitamaduni (Kifungu cha 22)	42
5. Kuingiliana kwa haki ya kuishi (Kifungu cha 4) na haki ya kuwa na mazingira ya kuridhisha (Kifungu cha 24)	42
6. Wajibu wa Serikali	43
7. Malengo ya Maendeleo Endelevu	43
8. Matumizi Endelevu	45

9. Maendeleo Endelevu	46
10. Ulinzi wa Haki za Makundi Yaliyotengwa	47
11. Usawa kati ya Vizazi	48
12. Kuagalia wajibu wa Serikali kuhusu ukiukaji unaofanywa na wahusika wengine	49
13. Wajibu wa Mataifa ya Afrika kuhusiana na wazalishaji hewa chafu wa jadi	51
14. Wajibu wa Kutunza	53
15. Tathmini za Athari za Mazingira na Wajibu wa Kutunza	55
V. JE, KUNA KESI ZINAZOSUBIRI MBELE YA TUME YA AFRIKA YA HAKI ZA BINADAMU NA WATU?	57
VI. MUHTASARI WA OMBI	57
A. Watu walio katika Mazingira Hatarishi	58
B. Masuala ya Kisheria	59
VII. LUGHA YA MAWASILIANO INAYOPENDELEWA	61

I. TAARIFA ZA MWANDISHI (WAANDISHI)

Shirika: **Chama cha Wanasheria wa Afrika**

(PALU) Jina lililosajiliwa: **Pan African Lawyers Union (PALU)**

Nchi liliposajiliwa: **Tanzania**

Anwani ya Mahali: **Na. 1, Barabara ya Kaunda**

Anwani ya Posta: **S.L.P 6065, Arusha, Jamhuri ya Muungano wa Tanzania**

Simu: **+255 685 078 794**

Barua pepe: [**legal@lawyersofafrica.org**](mailto:legal@lawyersofafrica.org)

Chama cha Wanasheria wa Afrika (PALU) kinatoa Ombi hili kwa kushirikiana na Jukwaa la Tabianchi la Afrika, na Mashirika mengine ya Asasi za Kiraia za Afrika ikiwa ni pamoja na Jumuiya ya Wanasheria wa Mazingira wa Afrika, Haki ya Asili na ustahimilivu.

II. WAWAKILISHI WA WAANDISHI

Waandishi wanawakilishwa na timu ya mawakili

wakiongozwa na: - Bw. Donald Omondi Deya, Wakili

Afisa Mtendaji Mkuu, Chama cha Wanasheria wa Afrika

Na. 1, Barabara ya Kaunda, S.L.P 6065, Arusha, Jamhuri ya Muungano

wa Tanzania Barua pepe: [**legal@lawyersofafrica.org**](mailto:legal@lawyersofafrica.org)

III. MUHTASARI WA ULWELI WA MAMBO

1. Janga la mabadiliko ya tabianchi ni tishio lisilo na kifani kwa binadamu na sayari.¹ Hakuna mahali ambapo hali hii ipo dhahiri zaidi kuliko barani Afrika, mahali ambapo jamii ambazo zimechangia kidogo katika uzalishaji wa hewa chafu zinabeba athari mbaya za mabadiliko ya tabianchi.² Umoja wa Mataifa (UN) umeitaja Afrika kuwa, "bara lililo hatarini zaidi kuathiriwa na mabadiliko ya tabianchi".³
2. Ukosefu wa usawa wa kihistoria umechangia kwa kiasi kikubwa Afrika kuwa katika mazingira hatarishi kutokana na mabadiliko ya tabianchi. Kwa mfano, unyonyaji wa kikoloni uliathiri na kudhoofisha sana mbinu za kiasili na za kijadi za usimamizi wa ardhi, na kupokonya watu rasilimali zao na kuacha uchumi dhaifu usioendelea na mifumo ya ikolojia iliyonyonwa. Urithi huu unaendelea kuwaweka watu waliotengwa kwenye vitisho kutokana na mabadiliko ya tabianchi ambayo yanakiuka haki zao za msingi.
3. Kote barani Afrika, Waafrika wanakabiliwa na athari za mabadiliko ya tabianchi, iwe kutokana na kuongezeka joto, ukame usiokoma, mafuriko mabaya, kutoweka kwa bioanuwai, au kutishia vyanzo vya riziki. Mabadiliko ya tabianchi barani Afrika yamekuwa na athari hapo awali, sasa na baadaye ambazo zitaathiri kufurahia haki nyingi.⁴
4. Janga la mabadiliko ya tabianchi limeongeza udhalimu wa kimfumo na linahusisha haki mbalimbali, kuanzia haki ya kuishi hadi haki ya kuwa na afya au mali, haki ya kuishi katika mazingira yanayofaa maendeleo, maji, makazi, mali, upatikanaji wa

¹ Angalia kwa ujumla Jopo la Serikali kadhaa Kuhusu Mabadiliko ya Tabianchi, *Climate Change 2022: Impacts, Adaptation, and Vulnerability*, in Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change, CAMBRIDGE U. PRESS, https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg2/downloads/report/IPCC_AR6_WGII_FullReport.pdf ("IPCC 2022 Report").

² Angalia *Africa suffers disproportionately from climate change*, WORLD METEOROLOGICAL ORG., Sept. 4, 2023, [https://wmo.int/media/news/africa-suffers-disproportionately-from-climate-change#:~:text=Nairobi%20September%202023%20\(WMO,World%20Meteorological%20Organization%20\(WMO\)\)](https://wmo.int/media/news/africa-suffers-disproportionately-from-climate-change#:~:text=Nairobi%20September%202023%20(WMO,World%20Meteorological%20Organization%20(WMO))) (ikinukuu Shirika la Hali ya Hewa Duniani, *State of the Climate in Africa 2022*, WMO-No. 1330, <https://library.wmo.int/records/item/67761-state-of-the-climate-in-africa-2022>).

³ Umoja wa Mataifa, *Karatasi ya Ukweli kuhusu Mabadiliko ya Tabianchi: Africa is Particularly Vulnerable to the Expected Impacts of Global Warming*,

https://unfccc.int/files/press/backgrounders/application/pdf/factsheet_africa.pdf (“UN Fact Sheet”). *Angalia pia* Ripoti ya IPCC 2022, *supra* maelezo ya 1.

⁴ *Angalia* Karatasi ya Ukweli ya Umoja wa Mataifa, maelezo ya 3. *Angalia pia* Ripoti ya IPCC 2022, *supra* maelezo ya 1.

mali na maliasili, maendeleo, dini, kukusanyika na haki ya kuishi katika mazingira safi, ya afya, na endelevu bila vizuizi.

5. Licha ya hali halisi ya kuongezeka kwa visa vingi vya mabadiliko ya tabianchi, mataifa mengi ya Afrika bado hayajajiandaa vya kutosha kushughulikia changamoto zinazosababishwa na mabadiliko ya tabianchi. Mataifa ya Afrika lazima yaweke kipaumbele katika kuboresha mifumo ya sera na sheria kuhusiana na kukabiliana na kustahimili, ikiwa ni pamoja na kuwekeza katika utafiti wa hali ya hewa na tabianchi, uanzishwaji wa mifumo thabiti inayotoa maonyo mapema na kuimarisha uwezo wa kukabiliana nayo. Lazima pia wakabiliane na madhara yaliyjitokeza tayari kama vile umaskini ulioenea, miundombinu duni, na mifumo dhaifu ya kitaasisi, ambayo inazidisha uwezekano wa bara kukabiliwa na majanga ya mabadiliko ya tabianchi. Kwa kuchukua hatua, mataifa ya Afrika yanaweza kupunguza athari za mabadiliko ya tabianchi na kujenga msingi unaohitajika kwa ajili ya ukuaji endelevu na maendeleo ya binadamu.
6. Hapa chini kuna maelezo ya kina ya athari kubwa na aina za ukiukaji unaosababishwa na janga la mabadiliko ya tabianchi katika kila kanda ndogo (Kaskazini, Mashariki, Kusini, Magharibi na Afrika ya Kati) katika bara la Afrika. Ili kuepuka ombi hili kuwa refu kupita kiasi hatujaorodhesha kila athari ambayo imetokana na janga la mabadiliko ya tabianchi barani Afrika.

A. Athari za Kikanda

1. Afrika Kaskazini

7. Uhaba wa maji ni tatizo kubwa linalodumu katika eneo la Afrika Kaskazini, huku mabadiliko ya tabianchi yakizidisha changamoto iliyopo. Jopo la Serikali Mbalimbali kuhusu Mabadiliko ya Tabianchi (IPCC) limetambua ukosefu wa usalama wa maji kama hatari kuu ya mabadiliko ya tabianchi unaosababishwa na ongezeko la joto na ukame.⁵ Mwaka 2023 pekee, ukame mkali uliozidi viwango vya kihistoria ulitokea katika eneo lote la Moroko, Tunisia,

⁵ Jopo la Serikali Mbalimbali kuhusu Mabadiliko ya Tabianchi, *Climate Change 2023: Synthesis Report* at 49-50 (2023), https://www.ipcc.ch/report/ar6/syr/downloads/report/IPCC_AR6_SYR_LongerReport.pdf.

na Algeria.⁶ Nchi za Afrika Kaskazini pia zimekabiliwa na upungufu wa mvua na kupata mawimbi ya joto zaidi barani Afrika, yakitishia zaidi vyanzo vya maji.⁷

8. Baadhi ya ripoti zinaonyesha kuwa hadi asilimia 83 ya idadi ya watu Afrika Kaskazini kwa sasa wanakabiliwa na tatizo kubwa la maji.⁸ Kadiri mahitaji ya maji yanavyotarajiwa kuongezeka na mabadiliko ya tabianchi yanaendelea kusababisha ukame wa mara kwa mara na mkubwa, mvua ya wastiani wa chini, na ongezeko la joto, uhaba wa maji unakadiriwa kuwa mbaya zaidi,⁹ kukiwa na hatari kubwa ya madhara kwa afya ya binadamu, maisha, mazingira, uchumi, na kudhoofisha utulivu wa kisiasa.
9. Mwaka 2017, uhaba wa maji ya kunywa huko Zagora, Moroko ulisababisha "maandamano ya kiu".¹⁰ Uhaba wa maji, ambao umehusishwa na mabadiliko ya tabianchi, pamoja na matumizi makubwa ya maji kwenye mashamba makubwa ya kilimo cha matunda nje ya jiji kwa ajili ya kusafirishwa yalisababisha maandamano kuhusu ukosefu wa maji kwa ajili ya matumizi ya mtu binafsi.¹¹ Kwa kukabiliana na maandamano, polisi waliwakamata waandamanaji ishirini na watatu na kuwafunga wanane gerezani.¹² Maandamano ya Zagora si ya kipekee, kumekuwa na maandamano kama hayo nchini Tunisia,¹³

⁶ Shirika la Hali ya Hewa Duniani, *State of the Climate in Africa 2023*, WMO-No. 1360 ukurasa wa 12 (2024), <https://library.wmo.int/records/item/69000-state-of-the-climate-in-africa-2023>.

⁷ *Id.* saa 12-13.

⁸ Angalia Samantha Kuzma, na wengine., *25 Countries, Housing One-Quarter of the Population, Face Extremely High Water Stress*, WORLD RES. INST., Ago. 16, 2023, <https://www.wri.org/insights/highest-water-stressed-countries>.

⁹ Angalia Annamaria Mazzoni na wengine, *Forecasting water budget deficits and groundwater depletion in the main fossil aquifer systems in North Africa and the Arabian Peninsula*, 53 GLOBAL ENV'T CHANGE 168 (2018), <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0959378017306945>.

¹⁰ Sophie Desmidt, *Climate change and security in North Africa: Focus on Algeria, Morocco and Tunisia*, CASCADES ukurasa wa 17 (2021), <https://www.cascades.eu/wp-content/uploads/2021/02/CASCADES-Research-paper-Climate-change-and-security-in-North-Africa-1.pdf>.

¹¹ Sophie Nunnally, *Huko Zagora, Moroko, wakaazi hawajui ni lini maji yatatirika ili waweze kuinga*. USA TODAY, Apr. 5, 2018, <https://www.usatoday.com/story/news/world/2018/04/05/morocco-water-shortage/465498002/>. Angalia pia Alexander Jusdanis, *The Making of a Water Crisis*, DISSENT, Agosti 1, 2018, https://www.dissentmagazine.org/online_articles/morocco-water-crisis-thirst-protests-colonialism-climate-change/.

¹² Nunnally, *supra* maelezo ya 12.

¹³ *Tunisia water shortages spark warnings of 'thirst uprising'*, NAT'L NEWS, Oct. 18, 2024, <https://www.thenationalnews.com/world/tunisia-water-shortages-spark-warnings-of-thirst-uprising-1.216805>. Angalia pia Desmidt, *supra* maelezo ya 11, ukurasa wa 17, 25.

na Algeria kwa sababu ya uhaba wa maji.¹⁴ Hali nchini Moroko pia imesalia kuwa mbaya, kwani nchi imeingia mwaka wake wa sita wa ukame mwaka 2024.¹⁵

10. Bwawa la Al Massira – Bwawa la pili kwa ukubwa nchini Moroko limerekodi kiwango chake cha chini kabisa cha ujazo tangu kujengwa kwake mnamo mwaka 1976, chini ya asilimia 6, ikilinganishwa na karibu asilimia 99 mnamo Mei 2013 ”.¹⁶
11. "Maandamano ya kiu" yanaonyesha athari nyingi za kibinadamu ambazo zinasababishwa na uhaba wa maji kwa watu binafsi na jamii Afrika ya Kaskazini. Upungufu wa maji unaweza kuathiri upatikanaji wa maji, usafi wa mazingira, na kilimo cha kujikimu pamoja na kusababisha ongezeko la magonjwa, utapiamlo na uhaba wa chakula, na majeraha kwa wanawake na wasichana ambao wanategemea kuchota maji.¹⁷ Aidha, uhaba huo unaweza kusababisha migogoro kuhusu mgawanyo wa rasilimali. Katika muktadha huu, ushindani kuhusu maji umeelekea kupendelea wadau wenye ushawishi ambao wanalima mazao yanayotumia maji mengi, ya kusafirisha nje ya nchi, ambayo yanaweza kuongeza ukosefu wa usawa katika eneo husika.¹⁸
12. Zaidi ya athari mahususi za kibinadamu, nchi za Afrika Kaskazini zinaweza kupata hasara ya hadi asilimia 6 hadi 14 ya Pato lao la Taifa ifikapo mwaka 2050 kwa sababu ya uhaba wa maji unaohusiana na mabadiliko ya tabianchi.¹⁹ Nchini Moroko, ambapo kilimo kinachangia theluthi moja ya nguvu kazi,

¹⁴ Basma El Atti, 'Thirst uprising: protests erupt over water shortage in Algeria', NEW ARAB, Juni 19, 2024, <https://www.newarab.com/news/protests-erupt-over-water-shortage-algeria>. Angalia pia Water Conflict Chronology, PACIFIC INST., <https://www.worldwater.org/conflict/map/>; Desmidt, *supra* maelezo ya 11, ukurasa wa 17, 25.

¹⁵ Morocco heading for a sixth year of drought – Minister, AFRICA NEWS, Agosti 13, 2024, <https://www.africanews.com/2023/12/23/morocco-heading-for-a-sixth-year-of-drought-minister/>.

¹⁶ State of the Climate in Africa 2023, *supra* maelezo ya 7, ukurasa wa 13. https://library.wmo.int/viewer/69000/download?file=1360_State-of-the-Climate-in-Africa-2023_en.pdf&type=pdf&navigator=1

¹⁷ Angalia The Water Crisis: A Health Crisis, WATER.ORG, <https://water.org/our-impact/water-crisis/health-crisis/>.

¹⁸ Angalia Desmidt, *supra* maelezo ya 11, ukurasa wa 10.

¹⁹ Malak Altaeb, *Ecological Security Threats in North Africa for 2040: Water Scarcity and Desertification*, COUNCIL ON STRATEGIC RISKS, Julai 18, 2024, <https://councilonstrategicrisks.org/2024/07/18/ecological-security-threats-in-north-africa-for-2040-water-scarcity-and-desertification/> (citing World Bank, "Beyond Scarcity: Water Security in the Middle East and North Africa" (2017), <https://www.worldbank.org/en/topic/water/publication/beyond-scarcity-water-security-in-the-middle-east-and-north-africa>).

inakadiriwa wafanyakazi 159,000 katika sekta ya kilimo wamepoteza ajira zao tangu mwaka 2023, hali ambayo imesababishwa na ukame mkubwa.²⁰

13. Uhaba wa maji na "maandamano ya kiu" ni ishara ya jinsi athari mahususi zinavyoathiri haki nyingi za binadamu kwa wakati mmoja. Katika muktadha huu, haki kadhaa za kiraia na kisiasa pamoja na haki za kiuchumi, kijamii, kitamaduni, na mazingira zote zinajadiliwa. Mamilioni kutokuwa na uwezo wa kupata maji salama ya kunywa au kuendelea kupata riziki kupitia kilimo huathiri moja kwa moja haki ya kuishi (Mkataba wa Afrika, Kifungu cha 4) na haki ya kuwa na afya (Mkataba wa Afrika, kifungu cha 16) kwa mfano.
14. Aidha, kukosekana kuchuakua hatua madhubuti za serikali kushughulikia changamoto hizi pia kunadhoofisha haki ya pamoja ya kuwa na mazingira ya kuridhisha yanayowezesha maendeleo (Mkataba wa Afrika, kifungu cha 24). "Maandamano ya kiu" yanaashiria haja ya kuhakikisha uhuru wa kujieleza na ushirika (Mkataba wa Afrika, vifungu vya 9-11) na kulinda watetezi wa tabianchi barani Afrika. Baadhi ya hali za uhaba pia zinahusisha wajibu wa serikali "kuondoa aina zote za unyonyaji wa kiuchumi wa wageni" (Mkataba wa Afrika, kifungu cha 21(5)) ili kuhakikisha watu wao wanaweza kufaidika kikamilifu na rasilimali zao za asili.

2. Afrika Magharibi

15. Watu wa Afrika Magharibi tayari wanakabiliwa na athari za mabadiliko ya tabianchi, ambayo yanatarajiwa kuwa mbaya zaidi kadiri joto linavyoendelea kuongezeka na ruwaza ya hali ya hewa inakuwa haitabiriki zaidi.²¹ Ukame, migogoro baina ya jamii, maoigano, kuhamishwa makazi ya ndano vilevile ukosefu wa usalama wa chakula umeenea katika ukanda wa Sahel, ambapo joto linakadiriwa kuongezeka mara 1.5 kwa kasi kuliko

²⁰ Ismail Bellaouali, *Crucial farm jobs dry up in drought-stricken Morocco*, PHYS.ORG, Julai 13, 2024, <https://phys.org/news/2024-07-crucial-farm-jobs-dry-drought.html>.

²¹ Angalia Baba Ahmed and Carlos Mureithi, *Laborers and street vendors in Mali find no respite as deadly heat wave surges through West Africa*, ASSOCIATED PRESS, Apr. 19, 2024, <https://apnews.com/article/mali-heat-wave-climate-change-7945d75a8c92ecb282db36118a15e4e8> ("‘Utafiti wetu ulibaini kwamba joto kali katika eneo hilo lisingetokea bila ongezeko la joto bila kusababishwa na binadamu,’ alisema Clair Barnes, mwandishi mkuu na mtafiti katika Chuo cha Imperial London").

wastani wa ulimwengu.²² Aidha, eneo hili linakabiliwa na mmomonyoko wa pwani na kuongezeka kwa vya bahari.²³ Mnamo Februari mwaka 2024, kwa mfano, Afrika Magharibi ilikabiliwa na mawimbi ya joto ya kihistoria, ikiwa ni pamoja na Ghana, Benin, na Togo; joto katika baadhi ya maeneo linazidi 40° C (104° F), na faharisi ya joto ya 50° C (122° F).²⁴

16. Mnamo Februari 2024, joto hatari liliikumba Afrika Magharibi yote ambalo lilisababisha hatua kali kuchukuliwa wakati wa mashindano ya soka ya Kombe la Mataifa ya Afrika mwaka 2024, ambapo kwa mara ya kwanza, Shirikisho la Soka Barani Afrika (CAF) liliatekeleza mapumziko ya dakika mbili za kushusha joto katika dakika ya 30 na 75 ya mechi ya mwisho.
17. Kati ya mwaka 2014 na 2019, jumla ya watu 700,000 walihamishwa makwao hasa kutokana na mafuriko huko Afrika Magharibi.²⁵
18. Katika kipindi cha siku nne mwezi Aprili 2024, hospitali ya Mali ilijaa wagonjwa walioathiriwa na joto na kuripoti vifo 102; idadi hii ya vifo ilikuwa ya kutisha hasa kwani vifo 130 tu vilikuwa vimeripotiwa kwa mwezi mzima wa Aprili katika mwaka uliopita.²⁶ Utafiti uliofanywa na World Weather Attribution ulihitimisha kuwa mnamo mwaka 2024 joto kali lisingeweza kutokea bila ushawishi wa mabadiliko ya tabianchi, na watafiti walibaini kuwa mawimbi ya joto kama haya yana uwezekano wa angalau mara 10 zaidi leo kwa sababu ya mabadiliko ya tabianchi.²⁷

²² United Nations Office of the High Commissioner, *Human Rights Climate Change and Migration in the Sahel*, ukurasa wa 4 (2021), <https://www.ohchr.org/sites/default/files/2021-11/HR-climate-change-migration-Sahel.pdf>.

²³ Ripoti ya IPCC 2022, *supra* maelezo ya 1.

²⁴ Ayesha Tandon, *Climate change made west Africa's 'dangerous humid heatwave' 10 times more likely*, CARBON BRIEF, Machi. 21, 2024, <https://www.carbonbrief.org/climate-change-made-west-africas-dangerous-humid-heatwave-10-times-more-likely/>.

²⁵ OCHA, "Humanitarians sound the alarm on impact of flooding across West and Central Africa: more than 700,000 people affected this year already," 13 Agosti 2024 <https://www.unocha.org/publications/report/democratic-republic-congo/humanitarians-sound-alarm-impact-flooding-across-west-and-central-africa-more-700000-people-affected-year-already>.

²⁶ Ahmed na Mureithi, *supra* maelezo ya 23.

²⁷ World Weather Attribution, "Dangerous humid heat in southern West Africa about 4°C hotter due to climate change," Machi. 21, 2024, <https://www.worldweatherattribution.org/dangerous-humid-heat-in-southern-west-africa-about-4c-hotter-due-to-climate-change/>. Angalia pia Izidine Pinto na wengine, *Dangerous humid heat in southern West Africa about 4°C hotter due to climate change*, Machi. 21, 2024, <https://spiral.imperial.ac.uk/handle/10044/1/110082>; Delger Erdenesanaa, *Climate Change Made an Early Heat Wave in West Africa 10 Times as Likely*, NY TIMES, Machi 21, 2024, <https://www.nytimes.com/2024/03/21/climate/climate-change-heat-wave-west-africa.html>.

19. Afrika Magharibi pia inaripoti mabadiliko katika ruwaza ya hali ya hewa, ikiwa ni pamoja na ukame unaohusiana na mabadiliko ya tabianchi na mafuriko ambayo yanavuruga mzunguko wa kilimo na kupunguza uzalishaji wa chakula.²⁸ Hali ya hewa hii mbaya imeathiri uzalishaji wa kilimo wa eneo hilo,²⁹ ikiwa ni pamoja na vitu muhimu sana pamoja na bidhaa kama vile kakao.³⁰ Afrika Magharibi inatoa makadirio ya asilimia 70 ya kakao duniani, na mwaka 2021, kilimo cha kakao kilichangia asilimia 10 ya Pato la Taifa la Ghana, kuajiri wakulima zaidi ya milioni moja.³¹ Hata hivyo, miti ya kakao inahitaji kutunzwa kwa makiji sana, na ili kustawi, inahitaji joto maalumu, maji, na hali ya udongo, ambayo imevurugwa na mabadiliko ya tabianchi. Wakulima waliathiriwa vibaya na mvua kubwa iliyonyesha mwishoni mwa mwaka 2023 ambayo ilisababisha kuzuka kwa magonjwa ya mazao ambayo yalisababisha maganda ya kakao kuoza na kuwa magumu.³²
20. Mwaka 2024, wakulima waliendelea kupata mavuno kidogo kuliko ilivyotarajiwa, na Shirika la Kimataifa la Kakao limeripoti kuwa uzalishaji wa kakao duniani unakadiriwa kupungua kwa asilimia 11.7 katika msimu wa mwaka 2023-2024.³³ Athari hizi zinatarajiwa kuwa mbaya zaidi, kwani watafiti wanatabiri mabadiliko ya tabianchi yatafanya kakao

²⁸ 'My farm was destroyed by drought then floods - I am confused', BBC, Okt. 17, 2024, <https://www.bbc.com/news/videos/c30154lrg9vo>.

²⁹ Martin Guttridge-Hewitt, *Extreme weather is about to send the price of chocolate soaring*, ENV'T J., Sept. 26, 2024, <https://environmentjournal.online/headlines/100341/> ("Zaidi ya kakao, mazao mengine ikiwa ni pamoja na mahindi na soya yanaathiriwa sana kiasi kwamba wakulima kaskazini mwa Ghana wanaacha ardhi za mababu na kwenda kwenye miji mikubwa kama vile Accra kutafuta kazi mbadala.").

³⁰ *Id.*; angalia pia Joseph Hoppe & Giulia Petroni, *Cocoa and Coffee Prices Have Surged. Climate Change Will Only Take Them Higher*, WALL STREET JOURNAL, Apr. 11, 2024, <https://www.wsj.com/articles/cocoa-and-coffee-prices-have-surged-climate-change-will-only-take-them-higher-d9b77e24>.

³¹ Emily Chen, *Bittersweet: The Harsh Realities of Chocolate Production in West Africa*, HARVARD INT'L REV., Des. 14, 2024, <https://hir.harvard.edu/bittersweet-the-harsh-realities-of-chocolate-production-in-west-africa/#:~:text=Most%20of%20this%20cocoa%20is,labor%20driven%20by%20extreme%20poverty>. Angalia pia, *Increasing Cocoa Production in Ghana - The Importance of the 4PS*, GHANA COCOA BD., Jan. 12, 2024, <https://cocobod.gh/news/increasing-cocoa-production-in-ghana-the-importance-of-the-4ps#:~:text=Cocoa%2C%20scientifically%20known%20as%20Theobroma,Ghana's%20gross%20foreign%20exchange%20reserves>.

³² John Edem Kongor na wengine, *Cocoa production in the 2020s: challenges and solutions*, 5 CABI AGRIC. BIOSCI 102 (2024), <https://doi.org/10.1186/s43170-024-00310-6>.

³³ *May 2024 Quarterly Bulletin of Cocoa Statistics*, INT'L COCOA ORG., Mei 31, 2024, <https://www.icco.org/may-2024-quarterly-bulletin-of-cocoa-statistics/>.

iwe vigumu kulima, "katika miongo ijayo, huku utafiti mmoja ukitabiri maeneo yanayofaa zaidi ya Ivory Coast yatapungua kwa zaidi ya asilimia 50 ifikapo mwaka 2050."³⁴

21. Mawimbi makali ya joto na usumbufu kwenye kilimo huko Afrika Magharibi huibua wasiwasi mkubwa wa haki za binadamu. Mawimbi ya joto ya mwaka 2024 ambayo hayajawahi kutokea, yanahusisha haki ya kuishi (Mkataba wa Afrika, kifungu cha 4) na haki ya kuwa na afya (Mkataba wa Afrika, kifungu cha 16), kwani serikali zilishindwa kutekeleza mipango inayofaa kuchukua hatua ili kupunguza athari zinazotokana na matukio hayo yanayohusiana na mabadiliko ya tabianchi. Uharibifu kwenye kilimo pia unawakilisha tishio kubwa kuhusu haki kadhaa, ikiwa ni pamoja na haki ya maendeleo ya kiuchumi, kijamii na kitamaduni (Mkataba wa Afrika, vifungu vya 21, 22, 24).
22. Afrika Magharibi imebainishwa kama "eneo muhimu" kuhusu athari za mabadiliko ya tabianchi. Eneo la Sahel katika Afrika Magharibi, linalojulikana kwa maeneo ya nyasi ya nusu jangwa kusini mwa Jangwa la Sahara, limekabiliwa na baadhi ya athari mbaya zaidi za mabadiliko ya tabianchi. Viwango vya joto katika eneo hili vimeongezeka zaidi kuliko wastani wa dunia.
23. Hii imesababisha kuongezeka kwa vina vya bahari na kuongezeka kwa uwezekano wa kuongezeka kwa dhoruba, na kuwa tishio kwa jamii za pwani. Aidha, mabadiliko katika halijoto ya maji, mmomonyoko, na uvuvi wa kupita kiasi yamesababisha kupungua kwa uwezekano wa uvuvi wa kibiashara. Kwa hivyo, wavuvi wa Senegal wanazidi kuingia katika maji ya Mauritania, na kusababisha mapigano kati ya wavuvi na walinzi wa pwani wa Mauritania³⁵. Mabadiliko ya tabianchi yanabadilisha mazingira ya usalama katika eneo lote kwa kuimarisha na kuongeza mvutano wa kisiasa wa kikanda, mapigano na dharura mbaya za kibinadamu.
24. Ili kukabiliana na athari za mabadiliko ya tabianchi, serikali katika eneo hilo zinageukia masoko ya kaboni kama, "suluhisho" la kupunguza uzalishaji wa hewa chafu. Baadhi ya

³⁴ Joe Bavier, *Chocolate prices to keep rising as West Africa's cocoa crisis deepens*, REUTERS, Machi. 28, 2024, <https://www.reuters.com/investigates/special-report/westafrica-cocoa/#:~:text=And%20a%20significant%20rebound%20in,nations%20faces%20other%20major%20headwinds.&text=Researchers%20predict%20climate%20change%20will,than%2050%25%20by%20the%202050s>

³⁵ Robert Muggah, *In West Africa, Climate Change Equals Conflict*, *Foreign Policy*, Feb. 18, 2021 <https://foreignpolicy.com/2021/02/18/west-africa-sahel-climate-change-global-warming-conflict-food-agriculture-fish-livestock/> .

miradi hii ya kaboni, kwa mfano upandaji miti kwenye ardhi ya jamii na watu wa asili wa eneo hilo, inatekelezwa bila ridhaa ya awali na taarifa kutoka kwa jamii husika. Kwa mfano, nchini Senegali, mradi wa upandaji miti wa kampuni ya Marekani unaripotiwa kufikia vijiji 37 vilivyoathiriwa (zaidi ya watu 10,000) ambao wanadai ardhi yao irudishwe mara moja, makubaliano ya hekta 20,000, pamoja na marekebisho na fidia ya kutosha kutokana na madhara na hasara ya kiuchumi iliyosababishwa kwa jamii hiyo.³⁶ Jamii hiyo inadai kwamba makubaliano hayo yalitolewa kinyume na matakwa yao na bila ridhaa yao na kwamba walikuwa wametumia ardhi hiyo kwa vizazi vingi kwa ajili ya mbao, chakula, mimea ya dawa, na, zaidi ya yote, malisho.³⁷ Pia wanadai kwamba mradi huo ulifunga njia za jadi baina ya vijiji na vyanzo vya maji wakati mifereji ya maji ya umwagiliaji ilisababisha vifo vya angalau watoto watatu kwa kuzama.³⁸

25. Aidha, kampuni ya Blue Carbon imenunua ardhi kwa ajili ya miradi ya soko la kaboni inayofikia asilimia 10 ya Liberia,³⁹ ambapo kampuni hiyo ilifikia makubaliano na serikali ya Liberia bila kushauriana na jamii za eneo husika, huku wanaharakati wakiripoti kwamba ardhi hiyo inamilikiwa na Wenyeji wazawa na serikali haikuwa na haki ya kuuza ardhi yake. Mojawapo ya wasiwasi mkubwa wa wanajamii ni ukosefu wa utaratibu rasmi wa tasnia ya masoko ya kaboni kutokana na ukosefu wa mifumo ya kisheria kuhusu suala hili.⁴⁰ Masoko ya kaboni mara nyingi hutengenezwa kama suluhisho lisio la kweli,⁴¹ na matokeo yake yanakiuka (vifungu vya 14 na 21(3) vya Mkataba wa Afrika).

³⁶ Grain, Local communities in Senegal demand the return of their land acquired by US firm, 16 Juni 2022 <https://grain.org/en/article/6860-local-communities-in-senegal-demand-the-return-of-their-land-acquired-by-us-firm>.

³⁷ *id.*

³⁸ *Id.*

³⁹ [Taiwo Adebayo](#), *A Dubai company's staggering land deals in Africa raise fears about risks to Indigenous livelihoods* Aprili 7, 2024, <https://apnews.com/article/carbon-credits-africa-communities-protests-92f99dfd488c80e1b5a4cae69c07e6fd>

⁴⁰ *id.*

⁴¹ Suluhisho lisilo la kweli ndani ya muktadha wa mabadiliko ya tabianchi, linarejelea hatua iliyopendekezwa ambayo inaonekana kama inashughulikia mabadiliko ya tabianchi lakini halishughulikii kweli mzizi wa tatizo au hata kuzidisha tatizo. Masuluhisho haya mara nyingi yanajikita kwenye kipengele kimoja cha suala hilo, na kupuuza sehemu kubwa ya ugumu wa janga la mabadiliko ya tabianchi. *Miongoni mwa mengine*, baadhi ya mifano ni mikakati na masoko ya kupunguza kaboni, teknolojia uhandisi-jiografia, ukamataji wa kaboni viwandani na kunasa na kuhifadhi kaboni (CCS), nk....

3. Afrika Kusini

26. Kusini mwa Afrika, mabadiliko ya tabianchi yameonyesha jinsi athari zake zinavyoweza kusababisha njaa na pia kuwa na athari kubwa kwa haki za wanawake na wasichana. Kama sehemu zingine za Afrika, mabadiliko ya hali ya hewa Kusini mwa Afrika yamehusishwa na joto kali, mafuriko yasiyotabirika, na vipindi vibaya vya ukame.⁴²
27. Mabadiliko haya kwa upande wake yamehusishwa na uhaba wa maji, milipuko ya wadudu, na uharibifu wa mazao na mifugo.⁴³ Kwa pamoja, athari hizi zinaweza kusababisha uhaba wa chakula na majanga ya njaa ya kikanda.
28. Mnamo mwaka 2024, Kusini mwa Afrika kulikuwa na ukame mbaya zaidi kwa zaidi ya karne, uliosababishwa na El Niño isiyo ya kawaida iliyosababishwa na joto kubwa katika eneo lote; wakati El Niño ilisababisha hali mbaya ya hewa kwa muda mfupi, kiwango cha hasara kilizidishwa na athari za muda mrefu za mabadiliko ya tabianchi.⁴⁴ Ukame huu ulisababisha "kuenea kwa uharibifu wa mazao na upotevu wa mifugo katika eneo ambalo asilimia 70 ya watu hutegemea kilimo," na janga la njaa likatokea.⁴⁵ Mnamo mwaka 2000, mafuriko nchini Msumbiji yalisababisha vifo 640, yaliyoathiri

⁴² Ripoti ya IPCC 2022, *supra* maelezo ya 1, ukurasa wa 13, 28.

⁴³ *Id.* saa 48-49.

⁴⁴ *Devastating drought and floods in Southern Africa: WFP Chief calls for global action as millions face food insecurity*, UNITED NATIONS WORLD FOOD PROGRAMME, Mei 22, 2024, <https://www.wfp.org/news/devastating-drought-and-floods-southern-africa-wfp-chief-calls-global-action-millions-face>. Angalia pia UNITED NATIONS WORLD FOOD PROGRAMME, *Southern Africa Drought*, <https://www.wfp.org/emergencies/southern-africa-drought>; *Southern Africa: El Niño Forecast and Impact* (Kufikia Agosti 2024), U.N. OFF. FOR COORDINATION HUMANITARIAN AFFS., Agosti 30, 2024, <https://www.unocha.org/publications/report/malawi/southern-africa-el-nino-forecast-and-impact-august-2024>; Press Release, *Africa faces disproportionate burden from climate change and adaptation costs*, WORLD METEOROLOGICAL ORG., Sept. 2, 2024, <https://wmo.int/news/media-centre/africa-faces-disproportionate-burden-from-climate-change-and-adaptation-costs> (inazungumzia ukame na mabadiliko ya tabianchi Kusini mwa Afrika mwaka 2024); *Southern Africa: El Niño Regional Humanitarian Overview*, Septemba 2024, U.N. OFF. FOR COORDINATION HUMANITARIAN AFFS., Sept. 20, 2024, <https://www.unocha.org/publications/report/mozambique/southern-africa-el-nino-regional-humanitarian-overview-september-2024> (inaelezea mabadiliko ya tabianchi yaliyozidisha athari za mwaka 2023/2024 El Niño); Nyasha Chingono, *Nearly 68 million suffering from drought in Southern Africa, says regional bloc*, REUTERS, Aug. 17, 2024, <https://www.reuters.com/world/africa/nearly-68-million-suffering-drought-southern-africa-says-regional-bloc-2024-08-17/>.

⁴⁵ *Southern Africa Drought*, *supra* maelezo ya 38. Angalia pia, *Devastating drought and floods in Southern Africa*, *supra* note 38 (inajadili jinsi eneo hilo katika baadhi ya sehemu zilishudia “asilimia 40 na 80 ya mavuno yao ya mahidi yakiharibiwa.”); *Southern Africa: El Niño Forecast and Impact* (Kufikia Agosti 2024), *supra* maelezo ya 38 (ikielezea kwamba “ikielezea athari ya ukame katika usalama wa chakula ni mbaya sana katika eneo hilo ambapo asilimia 70 ya wakulima wadogo wanategemea kilimo cha kutegemea mvua kawa ajili ya riziki yao.”).

karibu watu 2,000,000, yalihamisha watu zaidi ya 4,000 kwenye makazi yao katika mji mkuu wa Maputo, na kuathiri ardhi ya kilimo.⁴⁶

29. Mwaka 2019, mafuriko yaliyotokana na Kimbunga Idai yaliharibu takriban miundombinu bilioni 1, na kuharibu angalau hekta 715,000 za mazao.⁴⁷
30. Jumuiya ya Maendeleo ya Kusini mwa Afrika ilikadiria kuwa angalau watu milioni 61, au takriban asilimia 17 ya idadi ya watu wa Kusini mwa Afrika, walihitaji msaada kama matokeo ya ukame na kutokana na kupoteza mazao.⁴⁸ Ofisi ya Umoja wa Mataifa ya Uratibu wa Masuala ya Kibinadamu (OCHA) ilikadiria mnamo Septemba 2024 kwamba "watu milioni 20 wanakabiliwa na njaa ya kiwango cha janga," na "zaidi ya watoto milioni 1.1 chini ya miaka mitano wanakabiliwa na utapiamlo mkali."⁴⁹ Wanasayansi wanaonya kwamba ukame wa siku zijazo unaweza kuwa mbaya zaidi.⁵⁰
31. Nchini Zimbabwe, ukame umekuwa suala la wasiwasi kwa jamii kadhaa ukilazimisha baadhi ya familia kuingia kwenye madeni, ili kuweka chakula mezani.⁵¹ Kwa wanawake na wasichana, ambao mara nyingi hupewa jukumu la kuteka maji, ukame unaweza kumaanisha kusafiri umbali mrefu zaidi na zaidi ili kupata vyanzo vya maji vinavyozidi kupungua.⁵² Ukame unaweza

⁴⁶ Relief web, Mozambique: Cyclone Idai & Floods Situation Report No. 1 (kufikia Aprili 2 2019), <https://reliefweb.int/report/mozambique/mozambique-cyclone-idai-floods-situation-report-no-1-2-april-2019>

⁴⁷ Relief web, Mozambique: Cyclone Idai & Floods Situation Report No. 1 (kufikia Aprili 2 2019), <https://reliefweb.int/report/mozambique/mozambique-cyclone-idai-floods-situation-report-no-1-2-april-2019>

⁴⁸ *Devastating drought and floods in Southern Africa*, supra note 38; see also Alexander Wexler, *Drought-Stricken Countries Kill Elephants to Feed the Hungry*, WALL STREET JOURNAL, Okt. 5, 2024, <https://www.wsj.com/world/africa/drought-stricken-countries-kill-elephants-to-feed-the-hungry-da3d1> (inaelezea jinsi ukame ulivyosababisha baadhi ya mamlaka kuua tembo ili kuwapatia watu wenye njaa). ⁴⁹ *Southern Africa: El Niño Forecast and Impact* (Kufikia Agosti 2024), supra maelezo ya 38. See also *Southern Africa Drought*, supra maelezo ya 38 (inaelezea kwamba shirika la Mpango wa Chakula Duniani linakadiria kwamba watoto milioni 21 Kusini mwa Afrika wana utapiamlo, huku watu milioni 27 wanakosa upatikanaji wa chakula wa kuaminika).

⁵⁰ Ripoti ya IPCC 2022, supra maelezo ya 1, ukurasa wa 555 ("Matukio ya hali ya hewa mbaya yanayosababisha mafuriko na ukame wenye athari kubwa yamekuwa na uwezekano mkubwa na (au) makali zaidi kwa sababu ya mabadiliko ya hali ya tabianchi ya yanayosababishwa na shughuli za binadamu (uwezekano mkubwa)").

⁵¹ WorldVision *El Niño Drought Devastates Zimbabwean Family's Livelihood, but Hope Remains* <https://www.wvi.org/stories/global-hunger-crisis/el-nino-drought-devastates-zimbabwean-family-livelihood-hope-remains>.

⁵² CGIAR Initiative on Climate Resilience, *Extreme weather is disrupting lives in southern Africa: New policies are needed to keep the peace*, CGIAR, Nov. 10, 2024, <https://www.cgiar.org/news-events/news/extreme-weather-is-disrupting-lives-in-southern-africa-new-policies-are-needed-to-keep-the-peace/>. Angalia pia Chikwe Mbweeda, *How empowering women can help Southern Africa fight climate change*, CARE, Sept. 19, 2024, <https://www.care.org/news-and-stories/empowering-women-to-combat-climate-change-in-southern-africa/>.

kuathiri fursa zao za elimu na kuwazidishia hatari ya unyanyasaji wa kijinsia ikiwa familia zimehamishwa makazi.⁵³

32. Ukame na matokeo yake ya njaa na utapiamlo Kusini mwa Afrika unahatarisha haki nyingi za msingi, ikiwa ni pamoja na haki ya kuishi (Kifungu cha 4) na haki ya kuwa na afya (Mkataba wa Afrika, kifungu cha 16). Kuharibiwa riziki zitokanazo na kilimo na upatikanaji wa maji ya kutosha pia kunatishia haki ya kuwa na mazingira ya kuridhisha yanayoweza maendeleo (Mkataba wa Afrika, vifungu vya 21, 22, 24). Matukio Kusini mwa Afrika pia yanaonyesha athari kubwa za janga la mabadiliko ya tabianchi kwa wanawake na wasichana, ikiwa ni pamoja na athari kwenye haki yao ya kupata elimu (Mkataba wa Afrika, kifungu cha 17) na haki yao ya kuwa na usawa na kutobaguliwa (Mkataba wa Afrika, kifungu cha 18(3)) pamoja na haki yao ya kupata ulinzi wa familia zao na ustawi wa jamii (Mkataba wa Afrika, kifungu cha 18(1)).
33. Miradi ya soko la kaboni imekuwa na athari kwa jamii za Asili katika eneo la Kusini mwa Afrika Kwa mfano, nchini Malawi, Mpango wa Soko la Kaboni wa Malawi,⁵⁴ ulianzishwa hivi karibuni, na sehemu ya kazi yake ni kuhakikisha ugawaji wa mapato na faida sawa kwa jamii za eneo husika.⁵⁵ Uwazi na uwajibikaji katika biashara ya kaboni linaonekana kuwa tatizo kubwa huko kwani kuna madai kwamba Malawi haijanufaika sana na miradi kama hiyo. Blue Carbon, ilipata maeneo makubwa ya ardhi katika nchi nyingi za Afrika ili kuendeleza miradi ya soko la kaboni, na mikataba ya ardhi Kusini mwa Afrika tayari inashughulikia asilimia 20 ya Zimbabwe na asilimia 10 ya Zambia.⁵⁶
34. Ripoti ya Chama cha Wanasheria wa Mazingira cha Zimbabwe (ZELA) inaangazia kwamba hakuna ushahidi, ripoti au machapisho machache yanayopatikana kwa umma ambayo yanaangazia shughuli yoyote ya mashauriano ya kina ya umma kabla ya kuchapishwa

⁵³ *Extreme weather is disrupting lives in southern Africa, supra maelezo ya 44. Angalia pia Mbweeda, supra maelezo ya 44.*

⁵⁴ Charles Mpaka, *Malawi Moves To Regulate Carbon Trading Amid Transparency Concerns in Global Market*, Mei 27, 2024, <https://www.globalissues.org/news/2024/05/27/36814>

⁵⁵ *Id.*

⁵⁶ CNNClimate A UAE company has secured African land the size of the UK for controversial carbon offset projects Novemba 23, 2023 <https://edition.cnn.com/2023/11/22/climate/uae-cop28-adnoc-fossil-fuels-expansion-climate-intl/index.html> .

sheria za masoko ya kaboni nchini humo.⁵⁷ Ukweli kwamba hakuna wajibu wa kisheria wa mashauriano kufanyika kabla ya kuchapishwa kwa sheria na kutopatikana habari kuhusu eneo hili la sheria, unaibua wasiwasi mkubwa kuhusu kuzingatia masharti haya na Katiba ya Zimbabwe, 2013,⁵⁸ viwango vya kimataifa vya kisheria.

35. Aidha, inaonekana kwamba sheria haikuweka hatua za uwazi kuhusiana na ufikiaji wa habari ya kununua na kuuza hati za utoaji wa gesi ya kaboni. Kwa mfano, si mamlaka iliyoteuliwa wala Waziri anayehitajika kuchapisha taarifa zozote zinazohusiana kuuza na kununua hati za utoaji wa gesi ya kaboni, idadi ya miradi ya biashara ya kaboni iliyosajiliwa, uuzaji na ununuzi wa hati za utoaji wa gesi ya kaboni, athari zinazoendelea kwenye uzalishaji wa gesi chafu kwenye nchi husika na data kama hizo.

4. Afrika Mashariki

36. Katika Afrika Mashariki, mabadiliko ya hali ya hewa yanahusishwa na kuhamishwa kwa watu wengi na kuvuruga mwenendo wa maisha ya jamii za wafugaji kwani rasilimali zinazidi kupungua.
37. Afrika Mashariki inasimama kwenye kitovu cha moja ya majanga mabaya zaidi ya kibinadamu yanayochochewa na mabadiliko ya tabianchi: ukame wa mara kwa mara na unaoongezeka ambao unawakwe amamilioni kwenye njaa.⁵⁹
38. Eneo hili si geni kwenye ukame, lakini katika miaka ya hivi karibuni, matukio yamekuwa mabaya zaidi, ya muda mrefu, na ya mara kwa mara na watafiti wakisema ubaya huu uliongezeka unasababishwa na mabadiliko ya hali ya tabianchi kutokana na shughuli za kibinadamu.⁶⁰ Kile ambacho wakati fulani kilikuwa

⁵⁷Zela, *Legal Analysis Of Zimbabwe's Carbon Credits Trading Regulations, Statutory Instrument 150/2023*, <https://zela.org/download/legal-analysis-of-zimbabwes-carbon-credits-trading-regulations-statutory-instrument-150-2023/>

⁵⁸ Na. 20 katika, 2013 (Sheria Na.1 ya 2013).

⁵⁹ World Health Organization, *Greater Horn of Africa (GHOA) – Food Insecurity and Health Crisis – Public Health Situation Analysis*, July 9, 2024, https://cdn.who.int/media/docs/default-source/2021-dha-docs/who-ghoa- phsa-090724.pdf?sfvrsn=ef03afa5_1&download=true.

⁶⁰ Sarah Kaplan, *Climate change caused catastrophic East Africa drought, scientists say*, WASHINGTON POST, Aprili. 27, 2023, <https://www.washingtonpost.com/climate-environment/2023/04/27/climate-change-drought-east-africa/>.

ukame wa baada ya muda umekuwa ukame sugu, na kuliacha eneo hilo katika hali mbaya ya ukosefu wa usalama wa chakula.⁶¹ Kiwango cha janga ni cha kushangaza kwa kuwa kinasumbua upatikanaji wa riziki, kuchochea uhamiaji mkubwa, na kuwaweka mamilioni kwenye njaa.⁶²

39. Eneo la Afrika Mashariki lina idadi kubwa ya jamii nyingi za wafugaji na kilimo ambazo zinategemea ufugaji na uzalishaji wa mifugo kwa ajili ya kujikimu.⁶³ Kadiri ukame unavyozidi kuongezeka kwa muda mrefu kutokana na mabadiliko ya tabianchi na ni vigumu kurejea katika hali ya kawaida baina ya vipindi vya ukame mkali, kuna ongezeko la mizozo ya rasilimali na ardhi kwani watu wanalazimika kupigania upatikanaji mdogo wa maji na chakula.⁶⁴
40. Nchini Kenya, nchi ambayo imekumbwa na ukame wa muda mrefu zaidi na mbaya zaidi katika historia ya hivi karibuni, jamii⁶⁵ za wafugaji ni miongoni mwa zilizoathiriwa vibaya na janga la ukame katika eneo hilo.⁶⁶ Kwa wafugaji, hali hiyo imefikia kiwango cha janga kubwa

⁶¹ Angalia id.; *Greater Horn of Africa*, supra maelezo ya 46. Angalia pia, *Drought and food insecurity in the greater Horn of Africa*, WORLD HEALTH ORG., Julai 30, 2024, <https://www.who.int/emergencies/situations/drought-food-insecurity-greater-horn-of-africa>.

⁶² Kaplan, supra maelezo ya 47. Angalia pia International Organization for Migration, *East and Horn of Africa Regional Drought Response* 2023, (2023), https://crisisresponse.iom.int/sites/g/files/tmzbd1481/files/appeal/pdf/2023_East_and_Horn_of_Africa_Regional_Drought_Response_2023.pdf.

⁶³ *Id.* ukurasa wa 3.

⁶⁴ *Id.* (ikielezea kwamba "katika muktadha wa kuongezeka kwa uhaba wa rasilimali, hasa kuhusu upatikanaji wa maji na upotezaji wa riziki unaohusishwa na mabadiliko ya tabianchi, kumekuwa na ongezeko la migogoro baina ya jamii na kuhusu rasilimali

za mifugio, msongamano katika vyanzo vya maji vinavyokauka kwa ajili ya mifugo na rasilimali nyingine chache."). Angalia pia Aloysious Tumusiime, *The climate, displacement and conflict nexus: a snippet on its impacts on livelihoods in East Africa*, HUMANITARIAN PRAC. NETWORK, Machi. 13, 2024, <https://odihpn.org/publication/the-climate-displacement-and-conflict-nexus-a-snippet-on-its-impacts-on-livelihoods-in-east-africa/#:~:text=The%20rainy%20season%20in%20northern,grief%2C%20trauma%20and%20prolonged%20insecurity> (inaelezea migogoro ya ardhi inayotokea kati ya jamii za Turkana na Marsabit Kaskazini mwa Kenya).

⁶⁵ Oda Lykke Jernberg, *Data is critical tool as farmers fight drought in Kenya*, NORWEGIAN REFUGEE COUNCIL, 2023, <https://www.nrc.no/expert-deployment/feature/data-is-critical-tool-as-farmers-fight-drought-in-kenya/#article>.

⁶⁶ Jarso Mokku, *Climate change destroys the livelihoods of Kenyan pastoralists*, U.N. AFRICA RENEWAL, Jan. 2023, <https://www.un.org/africarenewal/magazine/january-2023/climate-change-destroys-livelihoods-kenyan-pastoralists>.

huku vifo vya mifugo vikizidi wanyama milioni 2.6 kwa zaidi ya miaka mitano.⁶⁷ Upotezaji huu wa mifugo una athari kubwa kwa wanawake, watoto, na wazee kwani kupungua kwa kiasi kikubwa kwa matumizi ya maziwa kulisababisha kuongezeka kwa visa vya utapiamlo.⁶⁸

41. Wanyama wanapoangamia, mifumo yote ya familia inadhoofishwa. Kifo cha kundi kinamaanisha zaidi ya kupoteza kipato tu; kinamaanisha uhusiano wa kijamii uliopotea, ugavi wa chakula uliovurugika, na kinafanya maisha kuwa hatarini.
42. Ukame nchini Kenya na kote Afrika Mashariki si tu janga la mazingira na binadamu, pia ni chanzo kinachoongezeka cha migogoro ya baina ya watu wa mahali husika.⁶⁹ Kadiri vyanzo vya maji na maeneo ya malisho yanavyokauka, ushindani juu ya rasilimali unaongezeka, na kusababisha mapigano kati ya jamii ambazo zinapambana kuishi.⁷⁰ Ukame wa muda mrefu umevuruga mifumo ya jadi ya mgao wa rasilimali, na kusababisha kuvunjika kwa ushirikiano na kuongezeka kwa mvutano huku jamii zikikabiliwa na uhaba mkubwa wa rasilimali.⁷¹ Kwa mfano, "mapigano ya kujirudia" kati ya jamii za Turkana na Pokot yamehusishwa na ukame, madhara ya joto, na magonjwa yanayoathiri mifugo.⁷² Utafiti katika Kaunti ya Turkana pia unaonyesha kuwa vipindi vya mvua chini ya wastani vinalingana na viwango vya juu vya mapigano.⁷³
43. Uzoefu wa Afrika Mashariki kuhusu mabadiliko ya tabianchi, ikiwa ni pamoja na kuhamishwa makazi kutokana na mabadiliko ya tabianchi na migogoro baina ya watu wa mahali husika, unagusia haki nyingi za msingi. Haki ya kuishi (Mkataba wa Afrika, kifungu cha 4) na haki ya kuwa na afya (Mkataba wa Afrika, kifungu cha 16) zinatishiwa sana huku mamilioni wanakabiliwa na njaa, utapiamlo, na magonjwa yanayosababishwa na maji

⁶⁷ Office for the Coordination of Humanitarian Affairs, *Drought Response Plan – Kenya* ukurasa wa 5 (2023), <https://humanitarianaction.info/plan/1137/article/kenya-drought-response-plan-2023>.

⁶⁸ *Id.* ⁶⁹ International Crisis Group, *Absorbing Climate Shocks and Easing Conflict in Kenya's Rift Valley* at 3-4 (Apr. 2023), https://www.crisisgroup.org/sites/default/files/2023-04/b189-kenya-climate-shocks_1.pdf.

⁷⁰ *Id.* ⁷¹ Tanaya Gupta na wengine, *How does climate change exacerbate the root causes of conflict in Kenya* ukurasa wa 1, CGIAR FOCUS CLIMATE SEC., (Jan. 2023), <https://cgspace.cgiar.org/server/api/core/bitstreams/11d679f2-ae01-4a2f-95e1-a89b298cdf02/content>.

⁷² *Id.* ukurasa wa 5. ⁷³ *Id.* ukurasa wa 6.

kwa sababu ya ukame wa muda mrefu. Ukame ni mkubwa kiasi cha kusababisha watu kuhamishwa makazi na kutishia kupotea kwa mtindo wa maisha wa jamii ya wafugaji, jambo ambalo linaathiri haki ya maendeleo ya kiuchumi, kijamii na kitamaduni (Mkataba wa Afrika, vifungu vya 21, 22, 24). Mwisho, migogoro ya rasilimali inayosababishwa na uhaba inaweza kuvuruga haki ya kuwa na amani na usalama (Mkataba wa Afrika, kifungu cha 23).

44. Katika ukanda wa Afrika Mashariki, athari za mabadiliko ya tabianchi zinatarajiwa kuongeza kiwango na ukali wa milipuko ya magonjwa hususan malaria. Hatari ya baadaye ya malaria inakadiriwa kuongezeka katika maeneo yenye watu wengi ya nyanda za juu za Afrika Mashariki, ambayo kwa kawaida yalipata mvua nyingi lakini halijoto ya chini ambayo ilizuia milipuko mikali ya malaria. Hata hivyo, Afrika Mashariki imekumbwa na ukame wa muda mrefu katika miaka ya hivi karibuni, na kusababisha changamoto kubwa za kiuchumi, kisiasa, na kibinadamu.
45. Tangu mwaka 2020, misimu sita mfululizo ya mvua ndogo imekuwa na athari kubwa kwa mamilioni ya watu nchini Somalia, Ethiopia, na Kenya. Ukame huu wa muda mrefu unaaminika kuhusishwa na tukio la miaka mingi la La Niña, ambalo linaweza kuzidishwa na mabadiliko ya tabianchi duniani.⁷⁴ Njaa iliyotokana na hali hiyo ilizidishwa na janga la nzige, na kuathiri zaidi ya watu milioni 23 kwa uhaba mkubwa wa chakula.⁷⁵ Kama moja ya maeneo masikini zaidi ulimwenguni, Pembe ya Afrika wanaishi mamilioni ya watu wanaokabiliwa na uhaba sugu wa chakula na maji, utapiamlo, na ufikiaji mdogo wa huduma za msingi ikiwa ni pamoja na miundombinu, huduma za afya, elimu, na ustawi wa jamii. Ukame unaoendelea umebadilisha hali hizi za msingi kuwa ukosefu mkubwa wa chakula kwa zaidi ya wakazi milioni 4⁷⁶.
46. Koroso na wengine⁷⁷ walifanya utafiti Kusini mwa Ethiopia na kuripoti kwamba wafugaji katika eneo hilo walipata shida sana, pamoja na zaidi ya asilimia 75

⁷⁴ UNDRR Horn of Africa floods and drought, 2020-2023 - Forensic analysis
<https://www.undrr.org/resource/horn-africa-floods-and-drought-2020-2023-forensic-analysis>

⁷⁵ ^{id} WorldWeather Attribution Human-induced climate change increased drought severity in Horn of Africa 27 Aprili, 2023
<https://www.worldweatherattribution.org/human-induced-climate-change-increased-drought-severity-in-southern-horn-of-africa/>.

⁷⁷ G. Koroso, A. Muchie, G. Faris: Drought vulnerability and impacts of climate change on pastoralist and their adaptation measures in southern Ethiopia: a comprehensive review.

hasara ya mifugo na uhamiaji mkubwa kutoka maeneo yenye ukame. Hali ya ukame inayoendelea iliwalazimisha wengi kuondoka nyumbani kwao kutafuta riziki, na kusababisha uhamaji wa wakimbizi na kuodolewa kwenye makazi yao ndani ya nchi. Kuhamishwa huku kulisababisha migogoro kati ya makundi mbalimbali, iliyozidishwa na mvutano wa muda mrefu kati ya wafugaji na wamiliki wa ardhi. Kuongezeka kwa kiwango cha ukame pia kumeathiri uzalishaji wa umeme katika eneo hilo, kwani sehemu kubwa ya umeme wa eneo hilo unatoka kwenye vyanzo vya umeme wa maji. Kwa sababu hiyo, Kenya na Tanzania zimeanza kupunguza utegemezi wao wa umeme wa maji na kutumia vyanzo vya nishati mbadala kama vile gesi asilia, nishati ya joto, na umeme wa upepo.

47. Katikati ya mwaka 2023, mwenendo wa hali ya hewa ya La Niña ulibadilika na kuwa tukio baya la El Niño, na kuleta mvua kubwa kwenye Pembe ya Afrika iliyoathiriwa na ukame na kusababisha mafuriko yenye uharibifu.⁷⁸ Mafuriko hayo yalisababisha watu karibu milioni 1 kuhama Ethiopia, Kenya, na Somalia, na kusababisha hatari za kiafya kama vile magonjwa yanayotokana na maji na malaria.⁷⁹
48. Majanga haya ya asili yameathiri fedha za umma za nchi zilizoathirika, na kuzuia uwezo wao wa kushughulikia majanga hayo kwa ufanisi. Kwa mfano, Kenya iko katika hatari kubwa ya shida ya madeni, Ethiopia imeshindwa kulipa dhamana zake, na Somalia tayari iko katika shida ya madeni.⁸⁰ Haja ya kusaidia nchi za Afrika Mashariki na nchi nyingine za Afrika kushughulikia athari za matukio haya mabaya ya hali ya hewa kwa kujenga ustahimilivu wa majanga ya nje ni muhimu sana.
49. Kuhusiana na masoko ya kaboni, miradi ya upandaji miti huko Kachung na Bukaleba katika hifadhi za misitu nchini Uganda ni mifano ya miradi ambayo imeumiza wakazi wa eneo hilo huku ikinufaisha watu wa Ulaya. Kuna vijiji 17 vinavyokaribiana

⁷⁸ UNDRR Horn of Africa floods and drought, 2020-2023 - Forensic analysis <https://www.undrr.org/resource/horn-africa-floods-and-drought-2020-2023-forensic-analysis>.

⁷⁹ UNICEF Almost 1 Million People in Kenya, Burundi, Tanzania, and Somalia Affected as Unprecedented Heavy Rains Continue to Wreak Havoc in Eastern Africa, 09 Mei 2024 <https://www.unicef.org/press-releases/almost-1-million-people-kenya-burundi-tanzania-and-somalia-affected-unprecedented>. UNICEF Almost 1 Million People in Kenya, Burundi, Tanzania, and Somalia Affected as Unprecedented Heavy Rains Continue to Wreak Havoc in Eastern Africa, 09 Mei 2024

⁸⁰ State of play of Debt Burden in Africa 2024 <https://media.afreximbank.com/afrexim/State-of-Play-of-Debt-Burden-in-Africa-2024-Debt-Dynamics-and-Mounting-Vulnerability.pdf>.

na shamba la kilimo cha zao moja la viwandani la Kachung na wanakijiji wengi wamenyimwa kufikia shamba hilo. Ardhi hii ilikuwa muhimu kwa kilimo cha chakula, malisho ya mifugo na kukusanya kuni na rasilimali zingine za misitu. Ukosefu wa chakula, njaa na umaskini ni mkubwa katika vijiji hivi.

50. Wakati huo huo, Blue Carbon imeripotiwa kupata ardhi nchini Tanzania inayofikia asilimia 8 ya ardhi ya nchi hiyo pamoja na mamilioni ya hekta za ardhi nchini Kenya, ili kuendeleza miradi ya soko la kaboni ambayo jamii za eneo husika haijairidhia, chini ya kisingizio cha kupambana na mabadiliko ya tabianchi.⁸¹

5. Afrika ya Kati

51. Mwaka 2024, Afrika ya Kati ilikumbwa na mafuriko ya kihistoria ambayo yalisababisha hasara kubwa kwa watu binafsi na kiuchumi, na kuzidisha ukosefu wa utulivu kwenye eneo hilo na jamii kuwa katika mazingira hatarishi.⁸²
52. IPCC inakadiria kwamba kiwango na ukubwa wa matukio ya mvua kubwa kinatabiriwa kuongezeka kote barani Afrika kwa kila kiwango cha ongezeko la joto.⁸³ Hali hii ya kuongezeka mvua inaongeza hatari ya mafuriko, hasa Afrika ya Kati, na uharibifu na gharama zinazoambatana nayo.⁸⁴ Tayari, mabadiliko ya tabianchi yamehusishwa na ongezeko la mara kwa mara la mafuriko.⁸⁵ Kadiri mabadiliko ya tabianchi yanavyosababisha mafuriko ya mara kwa mara na makali, Afrika ya Kati inaweza kukabiliwa na

⁸¹ Carbon Herald, Theodora Stankova, *Blue Carbon Gets Access To 'Millions Of Hectares' In Kenya In Controversial Deal* <https://carbonherald.com/blue-carbon-gets-access-to-millions-of-hectares-in-kenya-in-controversial-deal/>

⁸² Reliefweb, *West and Central Africa: Flooding Situation 2024 Overview* - kufikia 10 Februari 2025, <https://reliefweb.int/report/chad/west-and-central-africa-flooding-situation-2024-overview-10-february-2025>

⁸³ Intergovernmental Panel on Climate Change, *Regional fact sheet – Africa*, in Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change, CAMBRIDGE U. PRESS, https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg1/downloads/factsheets/IPCC_AR6_WGI_Regional_Fact_Sheet_Africa.pdf.

⁸⁴ *Global warming worsening deadly flooding in Africa, warn scientists*, AL-JAZEERA, Okt. 23, 2024, <https://www.aljazeera.com/news/2024/10/23/global-warming-worsened-floods-across-africa-scientists>, Angalia pia Arona Diedhiou na wengine, *Changes in climate extremes over West and Central Africa at 1.5 degrees C and 2 global warming*. 13 ENV'T RSCH. LETTERS 1, 8 (2018), <https://iopscience.iop.org/article/10.1088/1748-9326/aac3e5>.

⁸⁵ Leslie Fauvel, *Climate Change-Worsened Floods Wreak Havoc In Africa*, BARRON'S, Okt. 28, 2024, <https://www.barrons.com/news/climate-change-worsened-floods-wreak-havoc-in-africa-ec11beb9>.

ongezeko la hatari ya madhara kwa maisha ya mtu binafsi, afya, na riziki, vitisho kwenye maendeleo ya kiuchumi, na kuongezeka shinikizo kwenye mgogoro wa kisiasa uliopo.

53. Chadi imeathiriwa sana na mafuriko, kwani "vijiji vya yote vimeachwa kwenye maji na familia zimepoteza kila kitu."⁸⁶ Kwa mujibu wa Umoja wa Mataifa, kati ya Julai na Septemba 2024, mafuriko ya kihistoria nchini yalisababisha vifo vya watu zaidi ya 341, yakiharibu zaidi ya nyumba 164,000, na kuathiri watu milioni 1.5 katika majimbo yote.⁸⁷ Mafuriko yalilazimisha watu kuondoka kwenye kambi za wakimbizi ili kutafuta makazi katika maeneo yasiyo na upatikanaji wa chakula, huduma za afya, au vifaa vya usafi.⁸⁸ Katika maeneo ambayo maji yaliyosimama yalibaki baada ya mafuriko, watu pia walikabiliwa na hatari kubwa ya kuambukizwa magonjywa yatokanayo na mbu.⁸⁹ Mafuriko pia yanakadiriwa kuharibu zaidi ya hekta 250,000 za mashamba ya mazao na mifugo 30,000, na kuongeza hatari ya upungufu wa chakula katika nchi ambayo tayari inakabiliwa na kutokuwa na usalama wa chakula.⁹⁰ Kulingana na Kituo cha Hali ya Hewa cha Red Cross, mabadiliko ya hali ya tabianchi "yanaweza kuwa mbaya zaidi."⁹¹
54. Kupungua na mafuriko ya bonde la Ziwa Chadi yamesababisha takriban watu milioni 3 kuyahama makazi yao na wengine milioni 11 wakihitaji misaada ya

⁸⁶ *Devastating floods displace huge swathes of the population across West and Central Africa*, INT'L FED'N OF RED CROSS AND RED CRESCENT SOCIETIES, Sept. 19, 2024, <https://www.ifrc.org/press-release/devastating-floods-displace-huge-swathes-population-across-west-and-central-africa>.

⁸⁷ *Angalia id.; Chad flood: 341 dead, 1.5 million people affected since July, says UN*, FIRSTPOST, Sept. 10, 2024, <https://www.firstpost.com/world/chad-flooding-leaves-341-dead-some-1-5-million-people-affected-since-july-un-13813498.html>.

⁸⁸ Beverly Goldberg, *Severe Floods Displace Locals and Refugees Across Chad*, HEBREW IMMIGRANT AID SOC'Y, Sept. 13, 2024, <https://hias.org/news/flooding-chad-2024/>.

⁸⁹ *Id.*

⁹⁰ Ofisi ya Umoja wa Mataifa ya Uratibu wa Masuala ya Kibinadamu, *Chad: UN, partners respond to massive nationwide floods*, Ago. 28, 2024,

<https://www.unocha.org/news/chad-un-partners-respond-massive-nationwide-floods#:~:text=The%20United%20Nations%20Office%20for,affecting%20more%20than%20960%2C000%20people>.

⁹¹ *Devastating floods, supra maelezo 69. Angalia pia United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs, Chad*, <https://www.unocha.org/chad> ((ikibainisha kwamba matokeo ya janga la mabadiliko ya tabianchi bado ni vichocheo vinne vikuu vya mahitaji ya kibinadamu nchini Chadi).

ya kibinadamu. Ziwa Chad, ambalo limepungua kutoka kilomita 25000 katika miaka ya 1960 hadi kati ya kilomita 2000 na kilomita 1500 ndani ya miaka 40 iliyopita.

55. Afrika ya Kati pia inakabiliwa na vita na kuenea kwa watu kuhamishwa kwenye makazi yao, na kufanya kuwa moja wapo ya maeneo yaliyo hatarini zaidi kuathiriwa na mabadiliko ya tabianchi.⁹² Mafuriko na kuongezeka kwa joto la muda mrefu ni "vinazidisha vitisho kwa mazingira magumu yaliyopo" ya Afrika ya Kati, na kuzidisha umaskini na kuongezeka udhaifu wa kisiasa wa kikanda na jamii kuwa katika mazingira hatarishi, kama vile magonjwa na ukosefu wa usalama wa chakula.⁹³ Mafuriko yanaweza kuvuruga mifumo ya wahamiaji, kwa mfano, kuwalazimisha kuingia katika maeneo mapya na kuchochea migogoro ya maeneo na rasilimali ambayo huzidisha mvutano uliopo.⁹⁴ Aidha, katika nchi zinazopitia mabadiliko ya kisiasa kama vile Chadi na Jamhuri ya Afrika ya Kati, kukabiliana na majanga ya mabadiliko ya tabianchi kunaweza kuzidisha mzigo zaidi kwa serikali mpya na uwezekano wa kusababisha mawimbi mapya ya kutoridhika au kuhamishwa⁹⁵.

56. Mafuriko mabaya Afrika ya Kati yanaibua matatizo kadhaa makubwa yanayohusiana na haki za binadamu. Mafuriko ya kihistoria ya mwaka 2024 yanaathiri haki ya kuishi (Mkataba wa Afrika, kifungu cha 4), kwani maandalizi duni ya kukabiliana na maafa yameacha jamii kuwa katika hatari ya kuathirika na magonjwa, uhaba wa chakula, na kuhamishwa. Uharibifu wa mashamba ya mazao na maisha pia ni tishio kubwa kwa haki ya maendeleo ya kiuchumi, kijamii na kitamaduni (Mkataba wa Afrika, Kifungu cha 22). Mwisho, mafuriko ya muda mrefu, pamoja na miundombinu na taasisi za kisiasa duni, huathiri kwa kiasi kikubwa watu waliokimbia makazi yao na walio katika mazingira hatarishi na kutishia

⁹² Archibald S. Henry, *How Climate Change Fuels Instability in Central Africa*, U.S. INST. PEACE, Sept. 22, 2022, <https://www.usip.org/publications/2022/09/how-climate-change-fuels-instability-central-africa>.

⁹³ Munum Hassan na wengine, *Mean Temperature and Drought Projections in Central Africa: A Population-Based Study of Food Insecurity, Childhood Malnutrition and Mortality, and Infectious Disease*, 20(3) INT. J. ENV. RSCH. PUB. HEALTH 1, 17 (2023), <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC9915533/>. Angalia pia Henry, *supra* maelezo ya 75.

⁹⁴ Angalia United Nations Regional Office for Central Africa, *Collection of Best Practices for the Prevention and Resolution of Conflicts between Farmers and Herders in West and Central Africa*, Dec. 2023, https://unoca.unmissions.org/sites/default/files/collection_of_best_practices_for_the_prevention_and_resolution_of_conflicts_between_farmers_and_herders_in_west_and_central_africa.pdf; Leif Brottem, *The Growing Complexity of Farmer-Herder Conflict in West and Central Africa*, AFR. CTR FOR STRATEGIC STUD., Julai 12, 2021, <https://africacenter.org/publication/growing-complexity-farmer-herder-conflict-west-central-africa/>.

⁹⁵ Angalia Henry, *supra* maelezo ya 75.

haki zao za kuwa na afya (Mkataba wa Afrika, kifungu cha 16), ikizidisha migogoro ya rasilimali, na kudhoofisha juhudi za kuwaondoa watu kutoka katika umaskini.

B. Madhara yanayoweza kutokea kutokana na mabadiliko ya tabianchi

57. Licha ya maeneo mbalimbali kuwa na athari mahususi zinazotokana na janga la mabadiliko ya tabianchi kuna mambo ya yanayofanana ndani ya makundi mbalimbali ya watu wanaoishi katika bara la Afrika ambayo yanapaswa kuangaziwa ili kuonyesha athari mbaya za janga la mabadiliko ya tabianchi na jinsi madhara hayo yanavyokiuka Mkataba wa Afrika. Ili kuepuka ombi hili kuwa refu kupita kiasi, ni mifano kadhaa tu ndiyo ambayo imeangaziwa hapa chini na hii si orodha kamili ya makundi yote ya watu wanaoathiriwa na janga la mabadiliko ya tabianchi.
58. Mabadiliko ya tabianchi barani Afrika yamezidisha ukosefu wa usawa uliopo, na kuweka watu na jamii katika hatari, ikiwa ni pamoja na watoto, wanawake, watu wenye ulemavu, wazee, jamii za asili, na waathirika wa majanga ya asili. Kwa mfano, wazawa wa asili wako katika hatari hasa ya mabadiliko ya tabianchi kwa sababu ya kutegemea ardhi kwa ajili ya kujikimu na desturi za kitamaduni na kiroho.
59. Ripoti za hivi karibuni kutoka Jopo la Kimataifa la Mabadiliko ya Tabianchi zinaonyesha kwamba ukame unaotokana na mabadiliko ya ruwaza za tabianchi barani utawahamisha takriban watu milioni 700.⁹⁶ Benki ya Dunia inakadiria kuwa ifikapo mwaka 2050, Amerika ya Kusini, Afrika Kusini mwa Jangwa la Sahara, na Asia ya Kusini-Mashariki itazalisha takriban wahamiaji milioni 143 zaidi wanaotokana na mabadiliko ya tabianchi.⁹⁷ Afrika Kaskazini Magharibi, kwa mfano, inakabiliwa na changamoto nyingi za mabadiliko ya tabianchi ikiwa ni pamoja na kuongezekwa kwa vina vya bahari, ukame, na kuenea kwa jangwa na kusababisha wahamiaji wa msimu ambao wanaweka mzigo mkubwa kwa nchi yao ya asili na pia nchi zinazowapokea.

⁹⁶ UNDRR, World “at a crossroads” in drought management, up 29% in a generation and worsening, says UN <https://www.preventionweb.net/news/world-crossroads-drought-management-29-generation-and-worsening-says-un>.

⁹⁷ https://documents1.worldbank.org/curated/en/983921522304806221/pdf/124724-BRI-PUBLIC-NEWSERIES-Groundswell-note-PN3.pdf?source=post_page-----#:~:text=The%20reportGroundswell%3A%20Preparing%20for%20Internal,within%20their%20own%20countries%20to

60. Kutokana na ukubwa wa tatizo lililotajwa hapo juu, mabadiliko ya tabianchi yanaleta changamoto kubwa ya haki za binadamu ambayo inaweza kuhitaji Mahakama kuelezea njia na mapendekezo ya haki kwa Mataifa kushughulikia na kuondoa athari mbaya za janga la mabadiliko ya tabianchi.

C. Makundi ya watu yanayoathiriwa zaidi na mabadiliko ya tabianchi

1. Wanawake na Wasichana

61. Umoja wa Afrika (AU), katika Mkakati wake wa Mabadiliko ya Tabianchi na Maendeleo ya Ustahimilivu wa Umoja wa Afrika na Mpango wa Utekelezaji (2022-2032) ulitambua kuwa wanawake na wasichana wako hatarini zaidi na wako hatarini zaidi na wanaweza kuathiriwa zaidi na mabadiliko ya tabianchi kwa sababu mara nyingi wao ni maskini, wanapata elimu ndogo, na hawahusiki katika kufanya maamuzi ya kisiasa na ya kaya yanayoathiri maisha yao.⁹⁸ Pia wanaweza kuathiriwa zaidi na mabadiliko ya tabianchi kwa sababu ya kazi yao ya kutegemea kilimo cha mvua, usimamizi wa maji na upatikanaji duni wa rasilimali na uwezo wa kufanya maamuzi.⁹⁹
62. Kulingana na ripoti ya Mpango wa Maendeleo wa Umoja wa Mataifa, wanawake na watoto wana uwezekano wa kufa mara 14 zaidi kuliko wanaume wakati ambapo kuna janga kubwa la hali ya hewa mbaya.¹⁰⁰ Utafiti zaidi wa Benki ya Dunia unaonyesha kwamba, wanaume na wanawake, wavulana na wasichana wana uzoefu tofauti wa majanga.¹⁰¹ Mienendo ya jinsia huathiri jinsi wanavyoathiriwa na majanga na uwezo wao wa kuhimili na kupona athari zake. Ukosefu wa usawa wa kijinsia unaweza kusababisha athari za maafa kutokana na tofauti za kijinsia,

⁹⁸ https://au.int/sites/default/files/documents/41959-doc-CC_Strategy_and_Action_Plan_2022-2032_08_02_23_Single_Print_Ready.pdf

⁹⁹ Ademola Oluborade Jegede, 'The Climate Change Regulatory Framework and Indigenous Peoples Lands in Africa: Human Rights Implications' 2016 University of Pretoria Press.

¹⁰⁰ UNDP, *Women are hit hardest in disasters, so why are responses too often gender-blind?*, Machi 24, 2022 <https://www.undp.org/blog/women-are-hit-hardest-disasters-so-why-are-responses-too-often-gender-blind#:~:text=The%20statistics%20are%20staggering%3B%20when,Tsunami%2C%2070%20percent%20were%20women>.

¹⁰¹ World Bank Group *Gender Dynamics of Disaster Risk and Resilience* <https://www.worldbank.org/en/topic/disaster-risk-management/publication/gender-dynamics-of-disaster-risk-and-resilience>

na athari tofauti zinaweza kuathiri mienendo ya kijinsia, ambayo baadaye huathiri ustahimilivu wa mshtuko wa siku zijazo.¹⁰²

63. Kwa hivyo kumekuwa na ongezeko la wito ambao unataka mwitikio unaozingatia jinsia kijinsia katika kushughulikia mabadiliko ya tabianchi. Aidha kumekuwa na wito kwa Serikali kuwa na mikakati inayozingatia jinsi katika kukabiliana na mabadiliko ya tabianchi. Wito wa mwitikio unaozingatia jinsia ulichukua hatua muhimu katika Mkutano wa²⁹ wa Wahusika wa Mkutano wa Tabianchi wa OP29.¹⁰³
64. Kesi ya, *Verein KlimaSeniorinnen Schweiz na wengine dhidi ya Uswizi*, (kesi ya *Verein*)¹⁰⁴ ambayo iliwasilishwa na chama cha wanawake wazee wakipinga sera za mabadiliko ya tabianchi za Uswizi na kwamba upungufu katika sera ulikiuka haki za wanawake za maisha na kuwa na afya.¹⁰⁵ Hoja zao zilijikita katika ukweli kwamba afya zao zinatishiwa na mawimbi ya joto yaliyoongezeka ubaya kwa sababu ua janga la mabadiliko ya tabianchi.¹⁰⁶ Katika uchunguzi wake, Mahakama ya Ulaya ya Haki za Binadamu, iliona kwamba kulikuwa na ukiukaji wa haki ya kuheshimu maisha binafsi na ya familia na ufikiaji wa Mahakama.¹⁰⁷ Mahakama hii inazungumzia haja ya kuwa na uwazi kuhusu wajibu wa Nchi katika kuwa na sera zinzoangalia kuwa na mikakati inayozingatia mazingira hatarishi ya wasichana na wanawake.

2. **Watoto**

65. Afrika ina idadi kubwa ya vijana duniani na vijana wa leo watapata athari kubwa za mabadiliko ya tabianchi katika maisha yao yote. Baadhi ya athari ambazo vijana wanaweza kupata ni pamoja na usumbufu wa kuhudhuria shuleni,

¹⁰² [Id.](#)

¹⁰³ UN Women *COP29 decisions deliver gains for gender equality in climate action, but more remains to be done* <https://www.unwomen.org/en/news-stories/news/2024/11/cop29-decisions-deliver-gains-for-gender-equality-in-climate-action-but-more-remains-to-be-done>

¹⁰⁴ Maombi na. 53600/20 , ECtHR, <https://hudoc.echr.coe.int/eng/#%7B%22itemid%22%3A%22002-14304%22%7D>.

¹⁰⁵ Id aya ya 231

¹⁰⁶ Id.

¹⁰⁷ Id aya ya 171.

matatizo ya kijamii na kisiasa, uhaba wa chakula, magonjwa, matatizo ya maendeleo na vitisho kwa huduma za maji na usafi wa mazingira.¹⁰⁸

66. Kulingana na UNICEF, nchi 32 kati ya 45 zinazotambuliwa kama zilizoathiriwa zaidi na mabadiliko ya tabianchi katika Fahirisi ya Hatari ya Mabadiliko ya Tabianchi kwa Watoto ziko Afrika Kusini mwa Jangwa la Sahara. Hasa watoto wanaathiriwa kwa urahisi zaidi na mabadiliko ya tabianchi kwani akili na miili yao inayoendelea kukua inaweza kuathiriwa zaidi na mabadiliko kwenye mazingira.¹⁰⁹ Pia watarithi athari za baadaye za mabadiliko ya tabianchi zinazosababishwa na uzalishaji wa sasa wa gesi chafu. Mabadiliko ya tabianchi hayatishii tu maisha ya watoto bali pia ukuaji na maendeleo yao, pamoja na uwezo wao wa kujifunza, kucheza, na kufikia utu uzima.¹¹⁰
67. Aidha, watoto wengi wa Kiafrika wanaishi katika familia na jamii zenye uwezo mdogo wa kukabiliana na dharura zinazosababishwa na mabadiliko ya tabianchi na matukio yanayotokea polepole. Takriban watoto milioni 490 walio chini ya umri wa miaka 18 katika nchi 35 za Afrika wako katika hatari ya kuathiriwa na mabadiliko ya tabianchi.¹¹¹
68. Kwa mujibu wa ripoti ya UNICEF, watoto¹¹² wamepuuzwa katika kukabiliana na Mabadiliko ya Tabianchi, licha ya kuwa katika mzingira hatarishi ya kipekee. Ni asilimia 2.4 tu ya fedha zinazotumika kukabiliana na mabadiliko ya tabianchi kutoka kwenye miradi mikubwa ya fedha za kimataifa za kukabiliana na mabadiliko ya tabianchi ndizo zinajumuisha shughuli zinazowahusu watoto. Hii imethibitishwa zaidi katika kesi ya, *African Climate Alliance na Wengine*

¹⁰⁸ African Union, African Union Climate and Resilient Development Strategy 2022-2032 <https://www.fao.org/faolex/results/details/es/c/LEX-FAOC222624/#:~:text=This%20African%20Union%20climate%20change,Nations%20Framework%20Convention%20on%20Climate>.

¹⁰⁹ UNICEF Climate Change Risk Index 2021 < https://data.unicef.org/resources/childrens-climate-risk-index-report/?_gl=1*1hgv21o*_ga*MTM1NTE3Njg4MC4xNzAzNjkwNjQy*_ga_ZEPV2PX419*MTcxMzgZnzE2OC4zLjAuMTcxMzgZnzE2OC42MC4wLjA.

¹¹⁰ Benyam Dawit Mezmur, 'The Calm Before the Storm: Child Rights Climate Litigation in Africa' https://www.scielo.org/za/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S2225-71602023000100033

¹¹¹ Fahirisi ya Mabadiliko ya Tabianchi ya UNICEF.

¹¹² UNICEF <https://www.unicef.org/reports/climate-changed-child>

*dhidi ya Waziri wa Rasilimali za Madini na Nishati na Wengine,*¹¹³ kwa kadiri watoto na vizazi vijavyo wanavyohitaji kuzingatiwa katika michakato muhimu.¹¹⁴

3. Wazee

69. Wazee pia ni kundi lililo katika mazingira hatairdhi hasa katika muktadha wa mabadiliko ya tabianchi katika bara la Afrika. Kwa sababu ya hali ya afya inayohusiana na umri, kupunguza kutembea, na ufikiaji mdogo wa huduma za dharura na huduma za afya, wazee wanaathiriwa kwa kiasi kikubwa na athari zinazoongezeka za matukio yanayohusiana na mabadiliko ya tabianchi, kama vile joto kali, mafuriko, ukame, na ukosefu wa usalama wa chakula.
70. Katika kesi ya Verein, Mahakama ya Ulaya ya Haki za Binadamu ilithibitisha mazingira hatarishi hasa kwa wanawake wazee kuhusiana na athari za mabadiliko ya tabianchi, ikibaini kwamba kushindwa kwa serikali kuchukua hatua zinazofaa kupunguza tatizo ni ukiukaji wa haki ya waleta maombi, ya kuheshimu maisha binafsi na ya familia.¹¹⁵ Mahakama ilibaini kwamba wazee, hasa wanawake, wanakabiliwa na hatari kubwa za kiafya kutokana na mawimbi ya joto yanayosababishwa na tabianchi, na ikasisitiza wajibu wa serikali kuchukua hatua madhubuti za kulinda watu walio katika mazingira hatarishi dhidi ya madhara ya kimazingira yanatoweza kutazamiwa. Hoja hii inasisitiza kanuni pana ambayo pia inatumika kwa Mataifa ya Afrika: wazee wana udhaifu mahususi kuhusiana na mabadiliko ya tabianchi, ambayo kwayo sera na taratibu za tabianchi zinapaswa kuwa jumuishi na tayari kuchukua hatua.
71. Kwa mujibu wa Kifungu cha 18(4) cha Mkataba wa Afrika, Nchi lazima zitumie sera za mabadiliko ya tabianchi ambazo zinashughulikia udhaifu wa kipekee wa wazee, ikiwa ni pamoja na kupitia utayari jumuishi wa kushughulikia maafa na mikakati ya huduma ya afya.

4. Wakazi wa asili

72. Katika eneo la janga la mabadiliko ya tabianchi na mifumo ya kisheria katika sheria ya mazingira, wazawa wa asili ni kundi lililo hatarini zaidi.¹¹⁶
Wanachukuliwa

¹¹³ (56907/2021) [2024] ZAGPPHC 1271 (4 Desemba 2024) aya ya 27.

¹¹⁴ (56907/2021) [2024] ZAGPPHC 1271 (4 Desemba 2024) aya ya 27.

¹¹⁵ ECtHR, Verein KlimaSeniorinnen Schweiz na Wengine dhidi ya Uswisi.

¹¹⁶ Azimio la Umoja wa Mataifa kuhusu Haki za Wazawa wa Asili

kuwa katika mazingira hatarishi hasa kwa sababu ya utegemezi wao na uhusiano wa karibu na mazingira yao, ardhi na rasilimali zake.

73. Utangulizi wa Azimio la Umoja wa Mataifa la Haki za Wazawa wa Asili na Mkataba wa Paris unatambua haki za wazawa wa asili, udhaifu wao mahususi, na wajibu wa serikali kuheshimu, kulinda na kutimiza haki zao za msingi za binadamu.
74. Mwaka 2000, Tume ya Afrika ya Haki za Binadamu na Watu (Tume ya Afrika) ilipitisha Azimio la Haki za Jamii za Wazawa wa Asili. Miongoni mwa mambo mengine, azimio hilo lilianzisha kikosi kazi cha wataalamu wa haki za jamii za wazawa wa asili barani Afrika ambao mamlaka yao yanajumuisha haki ya wazawa wa asili ya kujiamulia mambo yao na kukuza maendeleo yao ya kitamaduni na utambulisho. Kwa sababu hiyo, Mataifa ya Afrika yana wajibu binafsi na wa pamoja wa kuheshimu, kulinda na kutimiza haki za msingi za binadamu za wazawa wa asili kwa kuzingatia athari mbaya za mabadiliko ya tabianchi.
75. Hukumu ya Waogiek, ¹¹⁷ iliyotolewa na Mahakama ya Afrika ya Haki za Binadamu na Watu (Mahakama), ilisema kwamba jamii za watu Asili ni jamii ambazo zinapaswa kulindwa na Mkataba wa Afrika na kwamba ufikiaji wowote usio na kizuizi wa ardhi yao ya jadi na rasilimali za asili zinazopatikana kwenye ardhi hiyo zitaathiri maisha ya jamii hizo zilizo katika mazingira magumu. ¹¹⁸
76. Katika kesi ya Kolombia, kundi la wazawa wa asili¹¹⁹ waliishtaki serikali na mashirika mengine binafsi kwa kugeuza mto kwa madhumuni ya shughuli za madini. Katika suala hili, Mahakama yao ya Katiba ilibaini kuwa idhini ya shughuli za uchimbaji wa madini ilipuuza hali fulani za kijamii na kimazingira za eneo hilo (La Guajira).¹²⁰ Kwa umahusisi, Mahakama ya Katiba ilisema kuwa mabadiliko ya tabianchi

¹¹⁷ TUME YA AFRIKA YA HAKI ZA BINADAMU NA WATU DHIDI YA JAMHURI YA KENYA MAOMBI
Na. 006/2012 Kifungu cha 105 – 113.

¹¹⁸ Id.

¹¹⁹ Kituo cha Mafunzo ya Haki ya Jamii na wengine dhidi ya Rais wa Jamhuri na wengine Hukumu T-622/16 Mahakama ya Katiba ya Kolombia (Novemba 10, 2016), https://elaw.org/wp-content/uploads/archive/attachments/publicresource/SU69817_Cerrejon%2028nov2017%20decision.pdf

120

yameathiri kwa kiasi kikubwa upatikanaji wa maji asilia katika eneo hilo. Kuwanyima wazawa hawa rasilimali zao za asili (hasa maji), ilikuwa ni sawa na kuwanyima haki yao ya kuishi. Mahakama ya Katiba ilisisitiza wajibu chanya wa kulinda haki za wazawa wa asili kama kundi lililo hatarini ambalo mara nyingi huathiriwa sana na athari za ongezeko la joto duniani.

77. Kulinda haki za wazawa wa asili kwa kuzingatia mabadiliko ya tabianchi ni pamoja na kuhakikisha wanashiriki katika michakato ya kufanya maamuzi na kuzingatia maarifa na desturi zao za kijadi katika mikakati ya kupunguza na kukabiliana na mabadiliko ya tabianchi. Aidha, Serikali zina faida ya kuwa na uwezo wa kutunga sheria kwa ajili ya kulinda wazawa wa asili, wajibu wanaopaswa kuuchukulia kwa uzito.
78. Barani Afrika, Tume iliamua kwamba Waogoni,¹²¹ walikabiliwa na ukiukaji wa haki yao ya kuwa na afya (Kifungu cha 16) na mazingira ya kuridhisha, yanayofaa maendeleo yao (Kifungu cha 24) kwa sababu ya serikali kushindwa kuzuia uchafuzi wa mazingira na uharibifu wa mazingira. Iliamua zaidi kwamba Serikali kushindwa kufuatilia shughuli za mafuta na kuhusisha jamii za eneo husika katika maamuzi kulikiuka haki ya Waogoni ya kutumia mali zao na maliasili zao kwa uhuru (Kifungu cha 21).
79. Kesi hiyo ni muhimu kwani, ndani yake, Tume iliweka wazi majukumu hasi na chanya yaliyowekwa kwa mataifa kupitia Kifungu cha 16, 24 na 21 pamoja na haki zilizodokezwa za kupata chakula na makazi. Hasa Tume ilisema kwamba serikali zina jukumu la kuwalinda raia wao kwa kuwalinda dhidi ya vitendo vya uharibifu ambavyo vinaweza kufanywa na watu binafsi na kwamba jukumu hili linahitaji hatua chanya kuchukuliwa kwa upande wa serikali.
80. Kipengele chanya cha ziada cha uamuzi huo kilikuwa utambuzi wa Tume kwamba haki zilizowekwa wazi katika Mkataba haikuwa orodha yote ya haki zinazolindwa. Tume iliona kuwa uchimbaji na uchakataji wa mafuta uliathiri haki mbalimbali za binadamu (maisha, makazi, afya, chakula, maji,

¹²¹ Kituo cha Utekelezaji wa Haki za Kijamii na Kiuchumi na Kituo cha Haki za Kiuchumi na Kijamii dhidi ya Nigeria (Mawasiliano Na. 155/96)

n.k.) kutokana na uharibifu mkubwa wa ardhi na maisha ya Waogoni.¹²²

5. Watetezi wa haki za binadamu za mazingira

81. Kulingana na Ripoti ya Mwaka ya Global Witness 2023/2024, takriban watetezi wa mazingira 2100 waliuawa duniani kote kati ya mwaka 2012 na 2023 huku wakilinda mazingira.¹²³ Hata hivyo, shirika hilo limebaini kwamba kurekodi kwa usahihi visa hivyo kunaweza kuwa changamoto, na kunaweza kuwa na idadi kubwa ya matukio yasiyoripotiwa ya watetezi wa mazingira kuteswa na kuuawa huku wakilinda mazingira.¹²⁴
82. Kituo cha Biashara na Haki za Binadamu kiliripoti kuwa karibu mashambulizi matatu kati ya matano ikiwa ni pamoja na vurugu, vitisho, na matumizi mabaya ya mifumo ya sheria yalikusishwa na tasnia za uchimbaji. Kati ya mwaka 2020 hadi 2021, mashambulizi 58 yaliyorekodiwa nchini Uganda yalikuwa yanapinga shughuli za kampuni za madini, mafuta, na gesi katika ardhi na misitu ya jamii,¹²⁵ wakati mwaka 2023, jumla ya 41 yalirekodiwa barani Afrika¹²⁶.
83. Kwa mujibu wa UNEP, watetezi wa mazingira wanasalia kuwa katika mazingira hatarishi na wanashambuliwa kote ulimwenguni.¹²⁷ Ulimwenguni kote, watetezi wa mazingira wanakabiliwa na kuongezeka kwa mashambulizi na mauaji pamoja na kuongezeka kwa vitisho, unyanyasaji, unyanyapaa na kuchukuliwa kuwa wahalifu. Shirika la Global Witness linadai kuwa mwaka 2021 takriban watetezi wanne wa haki za binadamu waliuawa kila wiki wakati

¹²² Id aya ya 58.

¹²³ Global witness, More than 2,100 land and environmental defenders killed globally between 2012 and 2023, 10 September 2024 <https://globalwitness.org/en/press-releases/more-than-2100-land-and-environmental-defenders-killed-globally-between-2012-and-2023/>

¹²⁴ <https://www.globalwitness.org/en/campaigns/environmental-activists/standing-firm.>

¹²⁵ <https://www.business-humanrights.org/en/from-us/briefings/hrds-2021/human-rights-defenders-business-in-2021-protecting-the-rights-of-people-driving-a-just-transition.>

¹²⁶ <https://www.business-humanrights.org/en/from-us/briefings/hrds-2023/people-power-under-pressure-human-rights-defenders-business-in-2023/>

¹²⁷ UNEP, Responding to the needs of environmental defenders and civil society, 22 Apr 2020, <https://www.unep.org/news-and-stories/story/responding-needs-environmental-defenders-and-civil-society>

wakilinda haki za mazingira, na wengi zaidi wanaendelea kunyanyaswa, kutishiwa, kufanywa wahalifu na kulazimishwa kutoka kwenye ardhi zao.¹²⁸

84. Watetezi wa mazingira wanakabiliwa na unyanyasaji uliokithiri wanapopinga maendeleo ya miundombinu, shughuli za ukataji miti na uchimbaji madini, uvuvi haramu, miongoni mwa wengine.¹²⁹ Hii kwa kawaida hufanywa na mashirika binafsi, kwa kushirikiana na serikali. Kuna haja ya kutekeleza sheria ambazo zinatambua watetezi wa mazingira na kuwapa fursa ya kupata haki pale ambapo haki zao zinakiukwa.
85. Matukio haya yanaelekeza kwenye mazingira ya uhasama yanayoongezeka kwa watetezi wa mazingira, ambao wengi wao wanalengwa hasa kwa kutumia haki zao za msingi.
86. Watetezi wa mazingira wana haki ya kukusanyika kwa amani na kujieleza dhidi ya uharibifu wa mazingira, na kutetea maendeleo endelevu na yenye usawa. Mwenendo unaokua wa kulipiza kisasi dhidi ya watetezi wa mazingira unawakilisha si tu ukiukaji wa haki zao binafsi bali tishio kubwa katika ushiriki wa kidemokrasia, utawala wa mazingira, na uwajibikaji. Kwa mujibu wa Kifungu cha 11, nchi zina wajibu chanya wa kuheshimu, kulinda, na kuwezesha haki ya watetezi wa mazingira kukusanyika kwa uhuru na bila hofu ya mateso.

IV. MASUALA YA KISHERIA

A. Mamlaka ya kisheria na ukubalifu

87. Mahakama ina uwezo wa kuchunguza Maombi ya Maoni ya Ushauri chini ya Kifungu cha 4(1) cha Itifaki ya Mkataba wa Afrika wa Haki za Binadamu na Watu wa Kuanzishwa kwa Mahakama ya Afrika ya Haki za Binadamu na Watu (Itifaki ya Mahakama)

¹²⁸Global witness, Decade of defiance , 28 Septemba 2022 <https://globalwitness.org/en/campaigns/land-and-environmental-defenders/decade-of-defiance/>

¹²⁹ TUME YA IUCN YA SERA YA MAZINGIRA, UCHUMI NA JAMII, 'DEFENDERS AND THE MANY FACES OF REPRESSION' SEPTEMBER 2021, <https://portals.iucn.org/library/sites/library/files/documents/Policy-Matters-Issue-22-vol1.pdf> ukurasa wa 19,

na Kanuni ya 82 ya Kanuni za Mahakama ya Afrika ya Haki za Binadamu na Watu (Kanuni za Mahakama).

88. Kifungu cha 4 kinaipa Mahakama Tukufu mamlaka ya ushauri kuhusu suala lolote la kisheria linalohusiana na Mkataba au chombo kingine chochote cha haki za binadamu, endapo tu mada ya Maoni hayo haihusiani na suala linalochunguzwa na Tume.
89. PALU inawasilisha kwamba Ombi hili la Maoni ya Ushauri ni suala la kisheria linalohusiana na majukumu ya haki za binadamu na watu wa Mataifa ya Afrika kulinda haki za raia katika muktadha wa janga la mabadiliko ya tabianchi.

B. Sheria Inayotumika

90. PALU inategemea sheria zifuatazo: -

- (a) Sheria ya Kikatiba ya Umoja wa Afrika
- (b) Mkataba wa Afrika wa Haki za Binadamu na Watu, hasa vifungu vya 2, 3, 4, 5, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 60 na 61
- (c) Mkataba wa Umoja wa Afrika wa Ulinzi na Msaada wa Watu Waliohamishwa Ndani ya Nchi Barani Afrika (Mkataba wa Kampala)
- (d) Itifaki ya Mkataba wa Afrika wa Haki za Binadamu na Watu kuhusu Haki za Wanawake Barani Afrika (Itifaki ya Maputo)
- (e) Mkataba wa Afrika wa Haki na Ustawi wa Mtoto
- (f) Mkataba uliorekebishwa wa Afrika wa Uhifadhi wa Mazingira ya Asili
- (g) Sheria nyingine yoyote inayofaa.

91. PALU inaialika Mahakama Tukufu pia itambue mikataba ya kimataifa ya mabadiliko ya tabianchi ambayo imeidhinishwa na Nchi nyingi za Afrika kama ifuatavyo:

- (a) Mkataba wa Msingi wa Umoja wa Mataifa wa Mabadiliko ya Tabianchi

- (b) Itifaki ya Kyoto ya Mkataba wa Msingi wa Umoja wa Mataifa wa Mabadiliko ya Tabianchi
- (c) Makubaliano ya Paris
- (d) Mkataba wa Umoja wa Mataifa wa Kupambana na Jangwa
- (e) Mkataba wa Umoja wa Mataifa wa Uanuwai wa Kibiolojia
- (f) Sheria nyingine yoyote inayofaa.

92. PALU inaialika tena Mahakama Tukufu kuzingatia miongozo, maazimio, na mikataba ya msingi ifuatayo kama zana za kutafsiri zinazoweza kutumika: -

- (a) Miongozo na Kanuni za Kuripoti za Nchi ya Tume ya Afrika ya Haki za Binadamu na Watu katika kifungu cha 21 na 24 cha Mkataba wa Afrika Unaohusiana na Tasnia za Uchimbaji, Haki za Binadamu na Mazingira 2018;
- (b) Azimio la 153 la Tume ya Afrika ya Haki za Binadamu na Watu kuhusu Mabadiliko ya Tabianchi na Haki za Binadamu;
- (c) Azimio la 342 la Tume ya Afrika ya Haki za Binadamu na Watu kuhusu Mabadiliko ya Tabianchi na Haki za Binadamu barani Afrika;
- (d) Azimio la 417 la Tume ya Afrika ya Haki za Binadamu na Watu kuhusu Athari za Haki za Binadamu za Hali Mbaya ya Hewa Mashariki na Kusini mwa Afrika;
- (e) Azimio la Tume ya Afrika ya Haki za Binadamu na Watu kuhusu Mabadiliko ya Tabianchi na Kupotea kwa Kulazimishwa.

C. Masuala ya kuamua

93. Kwa heshima PALU inawasilisha mbele ya Mahakama hii Tukufu masuala yafuatayo ili yafanyiwe uamuzi: -

- (a) Endapo Mahakama hii Tukufu inaweza kutumiwa kwa swala kuhusu wajibu wa Mataifa ya Afrika kuhusu haki za binadamu na watu kufuatia

mabadiliko ya tabianchi kulingana na haki zilizohakikishwa na Mkataba wa Afrika wa Haki za Binadamu na Watu na sheria nyingine husika?

(b) Endapo Mahakama hii Tukufu inaweza kutafsiri na kuweka sheria husika ya desturi na mkataba kuhusu majukumu na wajibu wa wahusika katika muktadha wa mabadiliko ya tabianchi?

94. Endapo mojawapo au maswali yote mawili hapo juu yatatatuliwa kwa jibu chanya, Mahakama hii Tukufu inaalikwa kushughulikia zaidi maswali yafuatayo: -

(a) Je, ni wajibu gani mahususi wa haki za binadamu na watu wa Nchi kulinda haki za watu binafsi na watu wa zamani (haki za mababu), vizazi vya sasa na vijavyo vilivyoathiriwa na athari mbaya za mabadiliko ya tabianchi, kwa kuzingatia vifungu husika vya Mkataba wa Afrika?

(b) Kutokana na athari za kipekee na muhimu za majukumu na wajibu kwa jamii na watu walio katika mazingira magumu, iwapo Nchi Wanachama wa Mkataba wa Afrika wa Haki za Binadamu na Watu (Mkataba) zina majukumu chanya ya kulinda watu walio katika mazingira magumu ikiwa ni pamoja na watetezi wa haki za binadamu za mazingira, jamii za wenyeji wazawa, wanawake, watoto, vijana, vizazi vijavyo, kizazi cha sasa, vizazi vilivyopita, wazee na watu wenye ulemavu kutokana na athari za mabadiliko ya tabianchi kulingana na mikataba husika?

(c) Je, ni majukumu gani ya haki za binadamu ya Mataifa kuwezesha wakati wa mpito ulio wa haki, wa uwazi, wa usawa na uwajibikaji katika muktadha wa mabadiliko ya tabianchi barani Afrika?

(d) Je, majukumu gani yanayotumika kwa Mataifa ya Afrika katika utekelezaji wa hatua za kukabiliana, ustahimilivu na kupunguza athari za mabadiliko ya tabianchi?

(e) Je, ni majukumu gani ya haki za binadamu ya Mataifa kuhusu kufidia hasara, uharibifu na kutoa fidia?

(f) Je, ni majukumu gani, ikiwa yapo, kwa Mataifa ya Afrika kuhusiana na wahusika wengine, ikiwa ni pamoja na ubepari wa kimataifa, mashirika ya kimataifa na wadau wasio serikali wanaofanya kazi barani Afrika, ili kuhakikisha kwamba mikataba na sheria za kimataifa na za kikanda kuhusu mabadiliko ya tabianchi zinaheshimiwa, zinalindwa, kukuzwa na kutekelezwa?

(g) Je, wajibu wa Mataifa ya Afrika ukoje katika kushirikiana kwenye mfumo wa ushirikiano wa kimataifa na mataifa mengine hasa wazalishaji wa hewa chafu wa kihistoria ili kupunguza ongezeko la joto duniani hadi chini ya kizingiti cha nyuzi joto 1.5, ili kuepusha janga la mabadiliko ya tabianchi lililopo kwa vizazi vya sasa na vijavyo barani Afrika?

D. Maelezo kuhusu msimamo wa kisheria

95. Hili ni ombi la Maoni ya Ushauri kwa Mahakama linaloswasilishwa na PALU,¹³⁰ shirika la Afrika ambalo linatambuliwa na Umoja wa Afrika kupitia Mkataba wa Makubaliano ("MoU") uliowekwa mwaka 2006 (umeambatishwa hapa kama **"Kiambatisho cha 1"**).

96. PALU inawasilisha kwamba kama shirika la Afrika linalotambuliwa na Umoja wa Afrika, chini ya Kanuni za Mahakama, na kufasiliwa na Mahakama hii Tukufu, imedhirisha kuwa na haki ya kisheria inayohitajika ya kuwasilisha ombi hili la Maoni ya Ushauri.

97. Mahakama hii Tukufu imefasili "shirika" kujumuisha shirika lisilo la kiserikali na "shirika la Afrika" kurejelea shirika ambalo limesajiliwa katika Nchi ya Afrika, lenye muundo katika ngazi za kanda ndogo, katika kanda au bara zima, au linafanya shughuli zake zaidi ya eneo ambapo limesajiliwa. Kwa hivyo PALU inawasilisha kwamba inakidhi vigezo vyote vilivyowekwa hapo juu kuainishwa kuanishwa kuwa shirika la Afrika.

¹³⁰ Likiwakilisha Jukwaa la Mabadiliko ya Tabianchi la Afrika, muungano wa mashirika ya kiraia ya Kiafrika, jamii za mstari wa mbele, watetezi, makundi ya wanaharakati wa haki za wanawake, makundi ya vijana, wanasheria wenye maslahi ya umma wa mazingira na haki za binadamu, na jamii za wenyeji ili kupata maoni ya ushauri kuhusu wajibu wa haki za binadamu za Mataifa ya Afrika katika muktadha wa mabadiliko ya tabianchi barani Afrika.

98. Pia PALU inawasilisha kwa heshima kwamba *uwezo wake wa kisharia* wa kuomba Maoni ya Ushauri mbele ya Mahakama hii Tukufu, pamoja na mambo mengine, umetokana na: -
99. Maoni ya Ushauri Na. 001/2018 - Ombi la Chama cha Wanasheria wa Afrika (PALU): Kuhusu ulinganifu wa Sheria za Uzururaji na Mkataba wa Afrika wa Haki za Binadamu na Watu na sheria nyingine za haki za binadamu zinazotumika barani Afrika
100. Maoni ya Ushauri Na. 001/2020 - Ombi la Chama cha Wanasheria wa Afrika (PALU): Kuhusu haki ya kushiriki katika serikali ya nchi ya mtu husika katika muktadha wa uchaguzi uliofanyika wakati wa dharura ya afya ya umma au janga la ugonjwa, kama vile janga la Covid-19

E. Uhusiano kati ya Haki mbalimbali zinazotajwa katika Mkataba wa Afrika

101. Kutokana na vitisho vinavyosababishwa na mabadiliko ya tabianchi na athari zake katika kufurahia haki za binadamu, tunaamini kwamba mbinu inayojikita katika mabadiliko ya tabianchi inahitajika ili kushughulikia changamoto zinazosababishwa na mabadiliko ya tabianchi. Ni maoni yetu kwamba mfumo wa haki za binadamu (uliowekwa kimsingi kwenye Mkataba na sheria zingine za haki za binadamu za kikanda na kimataifa) hutoa mfumo thabiti wa kisheria ambao Mahakama inaweza kutegemea kufasili majukumu na wajibu wa Mataifa katika muktadha wa mabadiliko ya tabianchi. Hii ni kwa sababu huu Mkataba unaweka wazi haki za pamoja na ulinzi wa wazi wa haki ya kuwa na mazingira yenye afya. Katika suala hili, tunaialika Mahakama kuangalia majukumu ya haki za binadamu ya Serikali kwa kuzingatia vifungu vya Mkataba, hasa, Vifungu vya 2, 3, 4, 5, 8, 9, 10,11,12, 14, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23 na 24.
102. Tunadai kuwa kuna uhusiano kati ya mabadiliko ya hali ya tabianchi na raia wa Afrika kufurahia haki hizi. Pia tunadai kwamba Mataifa ya Afrika lazima yaheshimu haki za watu katika mamlaka yao katika hatua wanazochukua ili kukabiliana na janga la mabadiliko ya tabianchi.

1. Umuhimu wa Haki ya Mazingira ya Kuridhisha chini ya Kifungu cha 24 cha Mkataba wa Afrika

103. Mataifa ya Afrika, kama waangalizi wa mazingira chini ya sheria za kimataifa na za kitaifa, yana wajibu wa kulinda haki za kuwa na mazingira ya kuridhisha na safi, afya, maisha, maji, na usafi wa mazingira, kwa vizazi vya sasa na vijavyo kwa kuzingatia athari mbaya za mabadiliko ya tabianchi. Pia yana wajibu wa kuheshimu haki za binadamu katika hatua zilizochukuliwa kupambana na janga la mabadiliko ya tabianchi. Tunaialika mahakama kuangalia majukumu chanya kwa Mataifa kwa kuzingatia sheria zilizotajwa hapo juu kwa kuzingatia uhusiano kati ya mabadiliko ya tabianchi na kufurahia haki hizi za msingi.
104. Tunazingatia kwamba Kifungu cha 24 cha Mkataba ni kifungu muhimu ambacho Mahakama inapaswa kutumia kuweka wajibu wa Mataifa kuhusu kushughulikia athari za mabadiliko ya tabianchi. Kifungu cha 24 kinasema kwamba:

2. Watu wote watakuwa na haki ya kuwa na mazingira ya jumla ya fkuridhisha yanayofaa maendeleo yao.

105. Katika kesi ya *Kituo cha Utekelezaji wa Haki za Kijamii na Kiuchumi (SERAC) na mwingine dhidi ya Nigeria*,¹³¹ mahakama ilisema kwamba, "Haki ya kuwa na mazingira ya jumla ya kuridhisha chini ya Kifungu cha 24 cha Mkataba, (...) inaweka majukumu dhahiri kwa serikali. Inahitaji serikali ichukue hatua zinazofaa na nyinginezo ili kuzuia uchafuzi wa mazingira na uharibifu wa mazingira, kuhamasisha uhifadhi wa mazingira, na kupata maendeleo endelevu ya mazingira na matumizi ya maliasili."¹³²
106. Kifungu hicho kinatambua umuhimu wa mazingira kwa ustawi wa mtu binafsi na raia na kinasisitiza wajibu wa Nchi kulinda na kuboresha ubora wa mazingira. Kifungu hicho kinatambua umuhimu wa mazingira kwa ustawi wa mtu binafsi na raia na kinasisitiza

¹³¹ *Kituo cha Utekelezaji wa Haki za Kijamii na Kiuchumi (SERAC) na mwingine dhidi ya Nigeria* (2001) AHRLR 60 (ACHPR 2001), <https://achpr.au.int/en/decisions-communications/social-and-economic-rights-action-center-serac-and-center-economic-15596>

¹³² Id aya ya 52.

wajibu wa Nchi kulinda na kuboresha ubora wa mazingira. Kifungu hiki kimetafsiriwa ifaavyo katika busara ya kikanda.¹³³ Tume ya Afrika,¹³⁴ ilibainisha kuwa haki ya mazingira ya kuridhisha kwa ujumla ilizitaka Serikali kuchukua hatua zinazofaa na nyinginezo ili kuzuia uchafuzi wa mazingira na uharibifu wa mazingira, kuhamasisha uhifadhi wa mazingira, na kupata maendeleo endelevu ya mazingira na matumizi ya maliasili. Tafsiri ya sehemu hii limekuwa jambo linalopaswa kufanya kwa haraka na muhimu zaidi kutokana na kiwango cha janga la mabadiliko ya tabianchi leo.

107. Kifungu cha 18 cha Itifaki ya Maputo kinaonyesha haki ya mazingira yenye afya na endelevu katika muktadha wa haki za wanawake na tunaamini kwamba hii inasisitiza madai yetu kwa Mataifa kuwalinda raia wao dhidi ya athari mbaya za mabadiliko ya tabianchi.

108. Haki ya kuwa na mazingira ya kuridhisha ina maana kwamba Nchi zina wajibu wa kulinda mazingira dhidi ya shughuli ambazo zinaweza kuyadhuru, ikiwa ni pamoja na zile zinazosababisha mabadiliko ya tabianchi. Nchi zina wajibu wa kuchukua hatua madhubuti ili kuzuia madhara kwenye mazingira, ikiwa ni pamoja na hatua zinazozidisha mabadiliko ya tabianchi. Wajibu huu unajumuisha kutekeleza sera na kanuni za kupunguza uzalishaji wa gesi chafu, kukuza mazoea endelevu, na kulinda mifumo ya ikolojia iliyo hatarini kwa sababu ya athari za mabadiliko ya tabianchi. Kifungu cha 24 pia kinajumuisha haki ya kupokea taarifa kuhusu mazingira. Nchi zinatakiwa kutoa taarifa zinazofikika na zinazofaa kuhusu athari za mabadiliko ya tabianchi, hatari, mikakati ya kukabiliana nazo, na juhudi za kupunguza ili kuwawezesha watu binafsi na jamii kushiriki katika michakato ya kufanya maamuzi kuhusu mazingira.

109. Haki ya kuwa na mazingira ya kuridhisha inahusisha kuhamasisha desturi za maendeleo endelevu zinazoweka uwiano katika ukuaji wa uchumi na utunzaji wa mazingira. Nchi zinatakiwa kupitisha sera na hatua ambazo zinakuza

¹³³ Tazama kwa ujumla, *Kituo cha Utekelezaji wa Haki za Kijamii na Kiuchumi cha Haki za Kiuchumi na Kijamii (SERAC) dhidi ya Nigeria*, Mawasiliano Na.155/96, ()

¹³⁴ *Kituo cha Utekelezaji wa Haki za Kijamii na Kiuchumi cha Haki za Kiuchumi na Kijamii (SERAC) dhidi ya Nigeria*, Mawasiliano Na.155/96; LIDHO na Wengine dhidi ya Jamhuri ya Cote d'Ivoire (Maombi 041/2016) [2023] AfCHPR 21 (5 Septemba 2023).

desturi endelevu, vyanzo vya nishati mbadala, na miundombinu inayohimili mabadiliko ya tabianchi ili kupunguza athari za mabadiliko ya tabianchi. Nchi lazima zihakikishe ushiriki amilifu wa watu binafsi na jamii katika michakato ya kufanya maamuzi kuhusu mazingira, hasa yale yanayohusiana na kukabiliana na kupunguza athari za mabadiliko ya tabianchi. Hii ni pamoja na kushauriana na watu walioathirika, makundi ya wenyeji wazawa, na wadau wengine ili kuunda sera jumuishi na madhubuti ya mabadiliko ya tabianchi. Kutokana na hali yakuvuka mipaka ya mabadiliko ya tabianchi, nchi zinalazimika kushirikiana katika ngazi za kikanda na kimataifa kushughulikia changamoto za pamoja za mazingira. Hii ni pamoja na kushiriki maarifa, teknolojia, na rasilimali ili kuboresha juhudi za kukabiliana na kupunguza athari za mabadiliko ya tabianchi kuvuka mipaka.

110. Vipaumbele vile lazima pia vizingatiwe katika kukabiliana na kupunguza kaboni, ikiwa ni pamoja na katika miradi ya upandaji miti, ambayo mara nyingi huharibu mazingira kupitia desturi zisizo endelevu kama vile mashamba ya miti ya kilimo cha zao moja ambayo hupunguza viumbe hai, kuondoa rasilimali maji, na kuharibu ubora wa udongo. Miradi hii inaweza kuathiri uwezo wa jamii za eneo husika kuishi katika mazingira ambayo yanasaidia maendeleo yao, jambo ambalo linaweza kukiuka haki yao ya kuwa na mazingira yenye afya yanayofaa maendeleo yao baada ya kuwa wamezoea mitindo fulani ya maisha ambayo imedumu kwa vizazi kadhaa.

3. Kuhusianisha haki ya mazingira ya jumla ya kuridhisha na haki zingine

111. Kifungu cha 16 cha Mkataba kinathibitisha haki ya kuwa na afya kwa watu wote. Tunavuta usikuvu wa Magakama kuangalia uhusiano uliopo kati ya Kifungu cha 16 na Kifungu cha 24 cha Mkataba na tunasema kwamba moja haiwezi kufurahiwa bila kufurahia nyingine. Tunaona uhusiano wa wazi kati ya wajibu wa Mataifa kuchukua hatua za kulinda mazingira (Kifungu cha 24) na kupata haki ya kuwa na afya (Kifungu cha 16). Kwa hivyo tunaomba Mahakama iweke wajibu wa Mataifa kwa kuhusianisha vifungu vya Mkataba vinavyotegemeana na kuelezea wajibu wa Mataifa ambao utahakikisha haki za raia wa Afrika zinafurahiwa kikamilifu katika muktadha wa mabadiliko ya tabianchi.

4. Kuingiliana kwa haki ya kuwa na mazingira ya jumla ya kuridhisha na haki ya maendeleo ya kiuchumi, kijamii na kitamaduni (Kifungu cha 22)

112. Kifungu cha 22 cha Mkataba kinazungumzia haki ya maendeleo ya kiuchumi, kijamii na kitamaduni. Kinasisitiza umuhimu wa Nchi Wanachama wa Mkataba katika kuhakikisha utekelezwaji wa haki hii kwa watu binafsi na raia. Aidha, Kifungu cha 22 kinaangazia jukumu la Nchi kukuza na kulinda haki ya maendeleo. Kinatoa wito wa kuchukua hatua zinazofaa, ikiwa ni pamoja na uundaji wa sera na mipango, ili kuhakikisha mgawanyo wa rasilimali kwa usawa, kuondoa umaskini, na kufikia maendeleo endelevu. Tunaamini kwamba Kifungu hiki kina wajibu mkubwa na unaoingiliana kwa Mataifa kwa kuzingatia janga la mabadiliko ya tabianchi na kinaweza kuhitaji Mahakama kukitafsiri kutokana na uhusiano wake na mabadiliko ya tabianchi.

5. Kuingiliana kwa haki ya kuishi (Kifungu cha 4) na haki ya kuwa na mazingira ya kuridhisha (Kifungu cha 24)

113. Katika kuamua kuhusu wajibu wa Mataifa kuhusiana na mabadiliko ya tabianchi, tunaialika Mahakama kuzingatia uhusiano kati ya kupata haki ya kuwa na mazingira ya kuridhisha na haki ya kuishi (Kifungu cha 4 cha Mkataba). Tunajenga hoja kwa kusema kwamba haki ya kuishi ni muhimu kwa mabadiliko ya tabianchi na haki ya tabianchi. Kama ilivyoonyeshwa hapo juu, athari mbaya za mabadiliko ya tabianchi zinatishia maisha ya binadamu na ubora wake. Tunaamini kwamba raia wa Afrika wanaweza tu kufurahia haki ya kuishi kuhusiana na mazingira na mabadiliko ya tabianchi, ikiwa Mataifa yatachukua hatua zote zinazoweza na za lazima ili kuhakikisha kwamba haki ya kuishi ya raia haiatarishwi na athari za mabadiliko ya tabianchi.

114. Ongezeko la joto duniani na mabadiliko ya tabianchi ni matatizo yanayohusu haki za binadamu. Haki ya kuishi haiwezi kutenganishwa na matatizo ya mabadiliko ya tabianchi, lakini maudhui na upana wake bado ni suala la mazungumzo. Hii inajumuisha, kwamba Serikali zinapaswa kuchukua hatua madhubuti za kudumisha haki ya kuishi na kuchukua hatua za kupunguza na kukabiliana na athari za mabadiliko ya tabianchi na kuzuia kupoteza maisha. Kwa hivyo tunapena kuiomba Mahakama itoe uamuzi mahususi kuhusu uhusiano kati

ya mabadiliko ya tabianchi na haki ya kuishi na kutoa mapendekezo kwa Mataifa kuhusu jinsi haki hizo mbili zinazotegemeana (haki ya kuishi na haki ya kuwa na mazingira ya kuridhisha) zinaweza kupatikana kupitia hatua zinazochukuliwa na Serikali.

6. **Wajibu wa Serikali**

115. Katika kesi ya, La LIDHO , *LE MIDH*, *LA FIDH* na wengine dhidi ya Jamhuri ya Cote d'Ivoire, ¹³⁵ Mahakama hii ilisema kwamba, "wajibu wa serikali chini ya sheria ya kimataifa ni pamoja na wajibu wa kuheshimu, kulinda, kukuza na kutekeleza haki zilizowekwa katika mikatamba ambayo ni mhusika". ¹³⁶
116. Mahakama ilisisitiza zaidi kwamba serikali ambayo ni mhusika wa mkataba haina jukumu tu la kuwalinda raia wake bali ina jukumu chanya la kuchukua hatua ambazo zinahakikisha utoaji na kufurahia haki zinazohusika, kwa mujibu wa Mkataba wa Afrika.
117. Kwa hivyo Mataifa ya Afrika yana wajibu wa kutekeleza UNFCCC kwa mijiibu wa vifungu vya 2, 3, 4, 5, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23 na 24 vya Mkataba. Kuhusiana na hili, Mahakama iliona kwamba, "... sheria ya kimataifa ya haki za binadamu inaweka wajibu mara nne kwa Mataifa, kuheshimu, kulinda, kukuza na kutekeleza haki zilizohakikishwa na mikataba ambayo ni wahusika. Wakati wajibu wa kuheshimu kunahitaji Nchi mwanachama kujizuia kufanya ukiukaji, wajibu wa kulinda unamtaka Nchi mwanachama kulinda wenye haki dhidi ya ukiukaji unaofanywa na watu wengine. Majukumu ya kukuza na kutekeleza yanahitaji Serikali ichukue hatua zinazohitajika ili kuhakikisha haki zinazohusika zinafurahiwa vizuri".¹³⁷

7. **Malengo ya Maendeleo Endelevu**

118. Maendeleo endelevu yanarejelea njia ya maendeleo ambayo inaweka msawazo kati ya ukuaji wa kiuchumi, maendeleo ya kijamii, na utunzaji wa mazingira ili kukidhi mahitaji ya kizazi cha sasa bila kuathiri uwezo wa

¹³⁵ Maombi 041/2016 [2023] AfCHPR 21 (5 Septemba 2023). <https://africanlii.org/akn/aa-au/judgment/afchpr/2023/21/eng@2023-09-05>.

¹³⁶ Id aya ya 182.

¹³⁷ id 131 .

vizazi vya siku zijazo ili kukidhi mahitaji yao wenyewe.¹³⁸ Inalenga kukuza maendeleo jumuishwa na ya usawa huku ikipunguza athari mbaya kwe ye mifumo ya ikolojia na maliasili. Ili kuweka muktadha sahihi na kuweka sawa majukumu ya Mataifa katika muktadha wa mabadiliko ya tabianchi, tunaomba Mahakama izingatie baadhi ya sheria za kimataifa na vyanzo vingine vya sheria kuhusu malengo ya Maendeleo Endelevu ambazo zimejenga uelewa wetu kuhusu masuala ya tabianchi.

119. Umoja wa Mataifa una yale yanayojulikana kama Malengo ya Maendeleo Endelevu (SDG)¹³⁹ ambayo yalipitishwa na nchi wanachama wa Umoja wa Mataifa mwaka 2015 na kuweka msingi kamili wa maendeleo endelevu. yanajumuisha malengo 17 na shabaha 169, yakishughulikia maeneo anuwai ya uendelevu, ikiwa ni pamoja na kutokomeza umaskini, elimu, afya, usawa wa kijinsia, nishati safi, miji endelevu, na matumizi na uzalishaji wenye uwajibikaji.
120. Aidha, wakati wa Mkutano wa Umoja wa Mataifa wa Mazingira na Maendeleo (UNCED) wa mwaka 1992, nchi wanachama wa Umoja wa Mataifa zilipitisha Azimio la Rio kuhusu Mazingira na Maendeleo.¹⁴⁰ Azimio la Rio linasisitiza ujumuishaji wa masuala ya mazingira na maendeleo. Linathibitisha maendeleo endelevu kama kanuni elekezi na kuweka kanuni 27 za kuongoza juhudi za maendeleo endelevu.
121. Mkataba wa Msingi wa Umoja wa Mataifa wa Mabadiliko ya Tabianchi (UNFCCC),¹⁴¹ ambao ni nyenzo kuu ya mabadiliko ya tabianchi uliridhiwa na karibu nchi zote. Mkataba huu unatambua umuhimu wa maendeleo endelevu katika kushughulikia mabadiliko ya tabianchi. Unatambua hali na uwezo anuwai wa nchi na unasisitiza hitaji la usawa na wajibu wa kawaida lakini ukitofautiana katika hatua ya kushughulikia mabadiliko ya tabianchi.

¹³⁸ Ripoti ya Brundtland: 'Our Common Future'

<https://www.are.admin.ch/are/en/home/media/publications/sustainable-development/brundtland-report.html>

¹³⁹ <https://sdgs.un.org/goals> .

¹⁴⁰ <https://culturalrights.net/en/documentos.php?c=18&p=195#:~:text=The%20Rio%20Declaration%20states%20that,and%20key%20sectors%20of%20societies> .

¹⁴¹ <https://unfccc.int/>.

122. Katika ngazi ya kikanda, Umoja wa Afrika uliandaa Ajenda 2063. Ajenda¹⁴² 2063 ni mfumo wa kimkakati wa mabadiliko ya kijamii na kiuchumi ya Afrika. Inatazamia Afrika yenye ustawi na endelevu, inayoongozwa na kanuni za maendeleo endelevu, utawala bora, na haki za binadamu. Kwa upande mwingine, Mkataba wa Afrika wa Haki za Binadamu na Watu unatambua haki ya watu wote ya kupata maendeleo na unaangazia hali ya kutegemeana kati ya maendeleo, haki za binadamu, na mazingira.
123. Aidha, Umja wa Afrika una Mfumo wa Sera ya Umoja wa Afrika wa Maendeleo Endelevu barani Afrika.¹⁴³ Mfumo huu wa sera, pia unajulikana kama Matazamia ya Agenda 2063, hutoa mwongozo kwa nchi za Afrika katika kufikia maendeleo endelevu. Unasisitiza ukuaji jumuishi, uendelevu wa mazingira, na ustahimilivu dhidi ya mabadiliko ya tabianchi. Vyombo hivi vya kisheria vya kimataifa na vya Afrika vinatoa msingi wa dhana ya maendeleo endelevu, kuwaongoza watunga sera na wadau katika kuweka njia kamili na yenye uwiano kwa ajili ya maendeleo ambayo yanayozingatia vipengele vya kiuchumi, kijamii na mazingira. Mahakama inaweza kuangalia kweye sheria hizi ili kuweka vizuri na ifaavyo wajibu wa Serikali katika muktadha wa mabadiliko ya tabianchi.

8. Matumizi Endelevu

124. Istilahi inayohusiana kabisa na dhana ya maendeleo endelevu ni matumizi endelevu. Dhana ya 'Matumizi Endelevu' inahusu matumizi ya maliasili kwa uwajibikaji na uwiano, kwa kuzingatia uhifadhi wa muda mrefu wa mifumo ya ikolojia, ustawi wa vizazi vya sasa na vijavyo, na hitaji la kushughulikia mabadiliko ya tabianchi na wasiwasi wa mazingira.¹⁴⁴ Inajumuisha kutumia rasilimali kwa njia ambayo inahakikisha upatikanaji wake kwa matumizi ya baadaye na kupunguza athari mbaya kwenye mazingira.
125. Matumizi endelevu yanatambua umuhimu wa kukuza maendeleo ya kiuchumi na kijamii huku yakihakikisha ulinzi wa mazingira. Yanasisitiza kwamba

¹⁴² <https://au.int/en/agenda2063/overview>.

¹⁴³ <https://au.int/en/agenda2063/overview>.

¹⁴⁴ <https://www.iisd.org/articles/deep-dive/sustainable-use-natural-resources-governance-challenge>.

Maendeleo yanapaswa kufanywa kwa njia endelevu, kwa kuzingatia hali ya kutegemeana ya ukuaji wa kiuchumi, ustawi wa kijamii, na uhifadhi wa mazingira.

¹⁴⁵ Aidha, matumizi endelevu yanahusiana kwa karibu na juhudi za kupunguza na kukabiliana na tatizo. Yanajumuisha kupunguza uzalishaji wa gesi chafu, kuhamia kutumia vyanzo vya nishati safi na mbadala, na kuhamasisha desturi endelevu ambazo zinachangia ustahimilivu wa tabianchi.¹⁴⁶ Matumizi endelevu yanatambua kwamba kushughulikia mabadiliko ya tabianchi ni muhimu kwa ustawi wa jamii, uhifadhi wa mifumo ya ikolojia, na kufikia malengo ya maendeleo endelevu. ¹⁴⁷ Tunapendekeza kwamba dhana hizi ziunganishwe na kuhusishwa na majukumu husika ya haki za binadamu kama ilivyoainishwa katika Mkataba.

126. Aidha, Mkataba wa Uanuwai wa Kibiolojia (UNCBD)¹⁴⁸ unaangazia matumizi endelevu ya rasilimali za kibiolojia kama mojawapo ya malengo yake matatu. Unakuza uhifadhi na matumizi endelevu ya bioanuwai, ukitambua kwamba bioanuwai ni muhimu kwa maendeleo endelevu na kushughulikia mabadiliko ya tabianchi.

9. Maendeleo Endelevu

127. Katika ngazi ya Kimataifa, Mkataba wa Umoja wa Mataifa wa Mfumo wa Mabadiliko ya Tabianchi (UNFCCC) unasisitiza kukuza maendeleo endelevu katika muktadha wa mabadiliko ya tabianchi. Unatambua umuhimu wa matumizi endelevu na uhifadhi wa misitu na mifumo mingine ya ikolojia, pamoja na usimamizi endelevu wa rasilimali.¹⁴⁹

128. Mkataba wa Umoja wa Mataifa wa Kupambana na Jangwa (UNCCD),¹⁵⁰ pia unasisitiza kuhamasisha maendeleo endelevu. Mkataba wa UNCCD unasaidia na kutanua mkataba wa UNFCCC linapohusu suala la mabadiliko ya tabianchi, uharibifu wa ardhi na kufanyika jangwa. Lengo lake kuu ni kupambana na jangwa na kupunguza athari za ukame katika nchi zinazokabiliwa na ukame mkubwa na/au jangwa,

¹⁴⁵ <https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-consumption-production/> .

¹⁴⁶ Id.

¹⁴⁷ Id.

¹⁴⁸ <https://www.cbd.int/> .

¹⁴⁹ Kifungu cha 3(4) na 4 (d) <https://unfccc.int/resource/docs/convkp/conveng.pdf> .

¹⁵⁰ <https://www.unccd.int/convention/overview#:~:text=The%20United%20Nations%20Convention%20to,and%20the%20effects%20of%20drought> .

hasa barani Afrika kupitia hatua madhubuti katika ngazi zote. Unasaidiwa na ushirikiano wa kimataifa na mipango ya ushirikiano, katika mfumo wa mbinu jumuishi ambayo inalingana na Ajenda 21,¹⁵¹ kwa lengo la kuchangia katika kufikia maendeleo endelevu, jambo ambalo liko ndani ya lengo la mabadiliko ya tabianchi na unatambua hitaji la matumizi endelevu ya ardhi na rasilimali za maji.

129. Katika ngazi ya kikanda, Mkataba wa Afrika wa Uhifadhi wa Mazingira na Maliasili unasisitiza matumizi endelevu ya maliasili. Unaangazia hitaji la kuhifadhi mifumo ya ikolojia na kuchochea usimamizi endelevu na matumizi ya maliasili kwa faida ya vizazi vya sasa na vijavyo.

130. Kikanda, Mfumo wa Sera wa Umoja wa Afrika wa Maendeleo Endelevu barani Afrika (Agenda 2063) unasisitiza maendeleo endelevu barani Afrika. Unatambua umuhimu wa matumizi endelevu na usimamizi wa maliasili ili kufikia uendelevu wa kijamii, kiuchumi, na mazingira. Sheria hizi za mkataba wa kimataifa na wa Afrika zinaakisi utambuzi wa matumizi endelevu kama kanuni muhimu kwa ajili ya ulinzi wa mazingira, kushughulikia mabadiliko ya tabianchi, na kuhakikisha haki ya kupata maendeleo. Zinaweka msingi wa kuchochea desturi endelevu, kupunguza uharibifu wa mazingira, na kufikia uwiano kati ya matarajio ya maendeleo na hitaji la kuhifadhi maliasili kwa vizazi vijavyo. Tunaona kwamba mikataba hii inaweza kutegemewa katika kuweka vizuri wajibu wa Serikali chini ya Mkataba kama ilivyoelezwa hapo juu.

10. Ulinzi wa Haki za Makundi Yaliyotengwa

131. Kwa umahususi tunaialika Mahakama iainishe kwa umahususi haki za makundi yaliyotengwa na ieleze tofauti zinazohusiana na wanawake, watoto, watu

¹⁵¹ <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/Agenda21.pdf>
<https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/Agenda21.pdf>

wenye ulemavu, wazee, watetezi wa haki za binadamu wa mazingira, na makundi ya watu wazawa, ikiwa ni pamoja na haki ya kutoa ridhaa ya awali na taarifa.

11. Usawa kati ya Vizazi

132. Usawa baina ya vizazi ni sehemu muhimu ya uendeleu. Hii inamaanisha kulinda mazingira na rasilimali zake za asili zilizo na kikomo zisitumika kupita kiasi na kutoweka ili kuwezesha vizazi vijavyo kufurahia kuzitumia. ‘Vizazi vijavyo’ katika suala hili ni watoto wanaoishi sasa na wale watakazaliwa katika siku zijazo.¹⁵² Kwa hiyo, usawa kati ya vizazi unahusu kulinda na kutimiza haki za watoto.
133. Watoto wana haki ya kuwa sehemu na kushiriki katika michakato na taratibu ambazo zitaathiri mustakabali wao na vizazi vingine vijavyo kushindwa kufanya hivyo kutakiuka haki yao ya kuwa na mazingira ambayo hayana madhara kwa afya au ustawi wao.¹⁵³
134. UNFCCC unaweka usawa baina ya vizazi kama kanuni ya msingi ndani ya mfumo wa kimataifa wa mabadiliko ya tabianchi,¹⁵⁴ ulioelezwa kama hitaji la "kulinda mfumo wa tabianchi kwa faida ya vizazi vya sasa na vijavyo vya wanadamu,"¹⁵⁵ ambao unaimarishwa zaidi na ujumuishaji wa maendeleo endelevu kama kanuni ya msingi ndani ya mfumo wa UNFCCC na Utangulizi wa Mkataba wa Paris.
135. Kifungu cha 22 cha Mkataba wa Afrika kama kinavyosomwa na Kanuni ya 3 ya Azimio la Rio kinaonyesha hitaji la maendeleo kuwa endelevu na kukidhi mahitaji ya maendeleo ya vizazi vya sasa na vijavyo.

¹⁵²Svenja Behrendt, “Facing the Future Conceiving Legal Obligations Towards Future Generations” Siasa na Utawala Juz. 12 (2024) ukurasa wa 2; Aoife Daly, Intergenerational rights are children's rights: Upholding the right to a healthy environment through the UNCRC Netherlands Quarterly of Human Rights 41 na. 3 (2023) 132 ukurasa wa 136 ; angalia pia Stephen Humphreys Against Future Generations, The European Journal of International Law Juz. 33 na. 4 1061 ukurasa wa 1063

¹⁵³ African Climate Alliance na Wengine dhidi ya Waziri wa Rasilimali na Nishati na Wengine (56907/2021) [2024] ZAGPPHC 1271 (4 Desemba 2024) aya ya 23 na 24.

¹⁵⁴ (Venn, 2019), Venn, A. (2019) 24—Social Justice and Climate Change. Katika: Letcher, T.M., Ed., Managing Global Warming: An Interface of Technology and Human Issues, Elsevier, Amsterdam, 711-728.

¹⁵⁵ (UNFCCC, 1992, Kifungu cha 3),

136. Kwa kuzingatia yaliyotajwa hapo juu, Nchi, hasa Nchi za Afrika zina wajibu chanya wa kutunga sheria inayolenga kulinda rasilimali finyu za mazingira kwa faida ya ‘vizazi vijavyo.’ Hii ni pamoja na lakini si tu kuchukua hatua za kupunguza uzalishaji wa gesi chafu, kuchochea maendeleo endelevu, na kulinda haki za vizazi vijavyo. Kwa kuwa watoto watakuwa wanufaika wakubwa wa mazingira, ni busara kwamba masilahi yao yawekwe mbele ya yale ya mtu mwingine yeyote. Katika kila uamuzi unaoathiri watoto, masilahi yao bora yanapaswa kuwa muhimu zaidi, na Nchi zinazohusika na mikataba barani Afrika zina jukumu la kulinda haki za binadamu za watoto zilizopo na zitakazokuwepo.
137. Nchi zinalazimika kutodhuru mazingira kwa kuzingatia kulinda maslahi ya watoto waliopo na kufurahia mazingira ya sasa na ya baadaye. Wakati wa kukabiliana na mabadiliko ya tabianchi, Mataifa yanapaswa kuzingatia haki za watoto kwani hawa watafurahia au kukabiliana na athari za mabadiliko ya tabianchi.
138. Mkataba wa UNFCCC, Itifaki ya Kyoto, Mkataba wa Paris, Mkaaba wa UNCBD na UNCCD, ni nyenzo kuu za mabadiliko ya tabianchi ambazo mataifa yanazitegemea kwa ajili ya mwongozo katika kupunguza athari za mabadiliko ya tabianchi na ‘kuokoa sayari’. Katika kutafsiri wajibu wa Mataifa barani, tunaangazia umuhimu wa mikataba hii ya kimataifa kuhusu masuala ya tabianchi na tunaihimiza Mahakama kuitegemea katika kushughulikia maoni haya ya ushauri.

12. Kuagalia wajibu wa Serikali kuhusu ukiukaji unaofanywa na wahusika wengine

139. Tunaikaribisha Mahakama, katika kuainisha wajibu wa Mataifa, kuzingatia swali la jinsi wahusika wengine,¹⁵⁶wanapaswa kuwajibikia ukiukaji wa mabadiliko ya tabianchi. Mashirika ya Kimataifa ya Biashara yamethibitishwa kuchangia kwa kiasi kikubwa katika uzalishaji halisi wa kaboni unaosababisha mabadiliko ya tabianchi. Mashirika na makampuni ya kimataifa yanawajibika kwa karibu moja ya tano ya uzalishaji wa hewa ya ukaa unaobadilisha tabianchi.¹⁵⁷ Mnamo mwaka 2023, kanzidata ya Carbon Majors ilihusisha gigatani 33.9 dioksidi ya kaboni

¹⁵⁶wahusika wengine, pamoja na mambo mengine, watendaji wasio wa serikali, mashirika ya kibepari ya kimataifa, Mashirika ya Kimataifa na/au Mashirika ya Kimataifa yanayomilikiwa na Serikali.

¹⁵⁷ Id.

sawa na uzalishaji wa gesi chafu (GtCO₂e) kwa kampuni 169 amilifu, ikiashiria ongezeko la asilimia 0.7 kutoka mwaka uliopita. Uzalishaji huu uliwakilisha asilimia 78.4 ya uzalishaji wote wa kimataifa wa CO₂ kutoka kwenye mafuta mafuta ghafi na saruji. Hasa, zaidi ya nusu ya uzalishaji huu ulihusishwa na kampuni 36 tu.¹⁵⁸

140. Wahusika wengine huchangia sehemu kubwa ya uzalishaji wa kaboni. Nchi za Afrika zinawajibika kwa raia wao na mikataba ya kimataifa ya haki za binadamu na mabadiliko ya tabianchi, kushughulikia athari za mabadiliko ya tabianchi zinazosababishwa na watu wengine. Kifungu cha 21 cha Mkataba wa Afrika,¹⁵⁹ kinaeleekza jinsi Mataifa ya Afrika yanavyopaswa kushughulika na wahusika wengine wanaofanya kazi ndani ya mamlaka yao.
141. Katika kesi ya Pulp Millis¹⁶⁰ mbele ya Mahakama ya Kimataifa ya Haki, mahakama ilibaini kwamba Nchi zilikuwa na wajibu katika eneo la wajibu wa uangalizi kuwa, "makini katika utekelezaji wake wa udhibiti wa kiutawala unaotumika kwa watendaji wa umma na binafsi, kama vile ufuatiliaji wa shughuli zinazofanywa na watendaji hao."¹⁶¹
142. Mkataba huo unaonyesha kwamba Mataifa ya Afrika yana wajibu wa kuondoa aina zote za unyonyaji wa kiuchumi unafanywa na wageni kwani kwa kawaida huletwa na watu wengine ili watu wao wafurahie kikamilifu matumizi ya rasilimali zao za asili. Aidha, Kifungu hicho hicho kinazungumzia kuzingatia kanuni za sheria za kimataifa wakati wa kushughulika na maliasili. Viwango vya kisheria vinavyotumika kwa Nchi Wanachama wakati wa kushughulikia athari hizi ni pamoja na mikataba ya kimataifa ya mazingira, sheria na kanuni za kitaifa, tathmini za athari za mazingira na sheria ya kimataifa ya haki za binadamu miongoni mwa viwango vingine.
143. Mkataba wa UNFCCC unashughulikia wajibu wa kampuni za kimataifa katika mabadiliko ya tabianchi kupitia kanuni na sheria zake. Ingawa mkataba wa UNFCCC hauzungumzii hasa kampuni za kimataifa, unatambua umuhimu wa kushirikisha wadau wote husika, pamoja na sekta binafsi, katika kushughulikia mabadiliko ya tabianchi.

¹⁵⁸ <https://influencemap.org/briefing/The-Carbon-Majors-Database-2023-Update-31397> .

¹⁵⁹ Kifungu cha 21,(5) Mkataba wa Afrika wa Haki za Binadamu na Watu.

¹⁶⁰ Pulp Mills kuhusu Mto Uruguay (Argentina dhidi ya Uruguay), Hukumu, I.C.J. Ripoti 2010, <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/135/135-20100420-JUD-01-00-EN.pdf> .

¹⁶¹ Id.

Kwa mfano, utangulizi wa mkataba wa UNFCCC unasisitiza jukumu la Mataifa kuhakikisha kuwa shughuli ndani ya mamlaka au udhibiti wao hazisababishi uharibifu kwa mazingira ya Mataifa mengine au maeneo yaliyo nje ya mipaka ya mamlaka ya kitaifa. Chini ya Mkataba wa Paris, nchi zinatakiwa kuwasilisha Michango ya Kitaifa (NDCs) inayoelezea malengo na vitendo vyao vya kupunguza na kukabiliana na mabadiliko ya tabianchi. Wahusika wengine wanaofanya kazi ndani ya mamlaka ya nchi husika wanaweza kuchangia kufikia malengo haya kupitia vitendo vyao wenyewe, uwekezaji, na kutumia teknolojia¹⁶².

144. Mara baada ya wahusika wengine kuwa sehemu ya NDC na kuchangia mara kwa mara, inakuwa rahisi kwa Mataifa ya Afrika kufuatilia shughuli zao na kiwango ambacho kampuni hizi zinasaidia katika kupunguza athari mbaya za mabadiliko ya tabianchi. Kama ilivyooneshwa hapo awali, wahusika wengine ni wachafuzi wakubwa wa kaboni, lakini pia wanaleta fursa zinazohitajika sana za uwekezaji na maendeleo kwa nchi zao wenyeji. Kwa sababu hiyo, kuna haja ya kuweka uwiano katika faida wanazoweza kuleta kwenye nchi zinazowakaribisha (hasa nchi za Afrika) na athari zao kwenye mabadiliko ya tabianchi katika muktadha wa usanifu wa haki za binadamu barani Afrika..

145. Kwa hivyo, ushiriki wao na mchango wao kweye NDC ni njia moja ya kukabiliana na uzalishaji wao wa kaboni. Hii ni njia nchi zinaweza kushughulikia mabadiliko ya tabianchi yanayohusishwa na wahusika wengine kwa kuzingatia kuwa ni utaratibu wa uwajibikaji.

146. Mataifa ya Afrika yana wajibu wa kulinda na kutetea haki za binadamu, ikiwa ni pamoja na haki za uhai, kuwa na afya, mazingira yenye afya, na uadilifu wa kitamaduni. Endapo shughuli za kampuni za kimataifa zinachangia athari za mabadiliko ya tabianchi ambazo zinakiuka haki hizi, nchi zina wajibu wa kuchukua hatua zinazofaa ili kuzuia na kupunguza madhara. Tunaihimiza Mahakama ieleze wazi wajibu wa Mataifa katika muktadha wa shughuli za wahusika wengine ambazo zinaweza kuchangia katika janga la mabadiliko ya tabianchi.

13. Wajibu wa Mataifa ya Afrika kuhusiana na wazalishaji hewa chafu wa jadi

¹⁶² Mkataba wa Paris, Kifungu cha 6 (8b)

147. Tunaijalia mahakama hii kuangalia majukumu ya Mataifa ya Afrika kuhusiana na wazalishaji hewa chafu wa jadi. Nchi za Afrika zina wajibu wa kutetea haki ya tabianchi katika jukwaa la kimataifa na kushiriki katika juhudi za kidiplomasia za kuziwajibisha nchi zilizozoeleka zinazozalisha hewa chafu kwa mchango wao wa kihistoria katika mabadiliko ya tabianchi. Hii ni pamoja na kushiriki katika mazungumzo ya kimataifa ya mabadiliko ya tabianchi na kutoa wito wa malengo kabambe ya kupunguza uzalishaji na kutoa msaada wa kifedha kusaidia juhudi za kukabiliana na kupunguza athari katika nchi zinazoendelea.
148. Nchi za Afrika zina haki ya kudai fedha kwa ajili ya kukabiliana na mabadiliko ya tabianchi kutoka katika nchi zilizoeleka kuzalisha hewa chafu ili kusaidia juhudi za kukabiliana na kupunguza athari. Msaada huu wa kifedha ni muhimu kwa nchi zilizo hatarini ili kujenga ustahimilivu dhidi ya athari za mabadiliko ya tabianchi, kuingia katika uchumi wa kuzalisha kiwango cha chini cha kaboni, na kukabiliana na gharama za majanga yanayosababishwa na mabadiliko ya tabianchi.
149. Nchi za Afrika zinaweza kutafuta kupata fidia kutoka katika nchi zinazozalisha hewa chafu kutokana na hasara na uharibifu unaosababishwa na athari za mabadiliko ya tabianchi. Hii inaweza kujumuisha fidia ya kifedha kutokana na gharama za hatua za kukabiliana mabadiliko ya tabianchi, uharibifu wa miundombinu, upotezaji wa riziki, na hasara nyingine kwa jamii za Afrika inayohusishwa na mabadiliko ya tabia nchi.
150. Nchi za Afrika zina wajibu wa kukuza kuhamasisha kanuni za haki ya tabianchi, ambazo zinasisitiza wajibu wa kimaadili na uadilifu wa nchi zilizozoeleka kihistoria kuzalisha hewa chafu kushughulikia athari za mabadiliko ya tabianchi katika maeneo yaliyo katika mazingira hatarishi kama Afrika. Hii ni pamoja na kutetea kugawana mzigo kwa usawa, upatikanaji wa rasilimali kwa haki, na ulinzi wa haki za binadamu katika shughuli za tabianchi.
151. Kwa mujibu wa Kifungu cha 21, ni muhimu kuzingatia kwa makini haki za watu ambao wamepata hasara na uharibifu na kama matokeo yake, wanadai fidia kutokana na athari za Janga la Mabadiliko ya Tabianchi katika bara la Afrika. Hii ni muhimu hasa katika suala la haki zao za kisheria za kurejesha ardhi, maliasili na mali zao zilizoathiriwa na Mabadiliko ya Tabianchi na jitihada na haki zao za

kutafuta kutambuliwa ili kupokea fidia ya haki katika matukio ya kuharibiwa au kuondolewa umiliki kimakosa.

152. Kwa kuzingatia janga la kutishia maisha linalosababishwa na ongezeko la joto duniani, huku ripoti mbalimbali za kisayansi¹ zikielekeza kwenye mapungufu ya kulenga kizingiti cha nyuzijoto 1.5

cha kukomesha janga la mabadiliko ya tabianchi, tunaialika Mahakama iainishe wajibu wa Mataifa ya Afrika kuweka shinikizo kwa wazalishaji wa hewa chafu wa kihistoria kufanya zaidi ili kupunguza uzalishaji wa hewa chafu na kufikia lengo la chini ya kizingiti cha nyuzi joto 1.5. Kulingana na ushahidi wa kisayansi unaopatikana kuhusu upungufu wa kizingiti cha nyuzijoto 1.5, ni muhimu kwamba Afrika, kama moja ya mabara yaliyo hatarini zaidi, iwatake wazalishaji wa hewa chafu wa kihistoria wafanye zaidi ili kushusha joto la wastani kimataifa chini ya nyuzijoto 1.5. Kizingiti cha nyuzijoto 1.5 kinachukuliwa kuwa maridhiano ya kisiasa, lakini si "kikomo salama" cha kweli, Shirika la Hali ya Hewa Duniani (WMO) linaripoti kwamba hivi karibuni kufikia Januari 2025 tulifikia joto la nyuzijoto 1.75.¹⁶³ Kutokana na yaliyoelezwa hapo juu na athari zisizoweza kusahihishwa za ongezeko la joto duniani kwa vizazi vya sasa na vijavyo barani Afrika, tunaomba Mahakama irejeele ITLOS, Mahakama ya Ulaya², na IPCC na hivyo tunaomba kuwasilisha.

14. Wajibu wa Kutunza

153. Aidha, tunaialika mahakama kuangalia wajibu wa utunzaji kwa kadiri athari za mabadiliko ya tabianchi zinavyohusika. Wajibu wa kutunza ni kanuni ya msingi inayoongoza kufanya maamuzi na mwenendo katika masuala ya mazingira. Katika muktadha wa mabadiliko ya tabianchi, Wajibu wa Kutunza mara nyingi unahusisha kutambua madhara yanayoweza kusababishwa na shughuli zinazochangia mabadiliko ya tabianchi, kama vile viwanda vyenye kaboni nyingi, ukataji miti, au desturi zisizoendelevu za matumizi ya ardhi. Unasisitiza hitaji la hatua za kuchukua ili kupunguza na kukabiliana na athari za mabadiliko ya tabianchi, kulinda haki na ustawi wa vizazi vya sasa na vijavyo.

154. Kesi ya hivi karibuni ya *Milieudefensie na wengine dhidi ya Royal Dutch Shell plc*,¹⁶⁴ inaonyesha kwamba kuweka wajibu wa kisheria wa kutunza inaweza kuwa njia bora ya kuyawajibisha mashirika kwa mchango wao katika mabadiliko ya tabianchi.¹⁶⁵

¹⁶³ <https://wmo.int/media/news/january-2025-sees-record-global-temperatures-despite-la-nina>

¹⁶⁴ *Milieudefensie na wengine dhidi ya Royal Dutch Shell PLC* RC.26.358/16 https://climatecasechart.com/wp-content/uploads/non-us-case-documents/2024/20241112_8918_judgment.pdf

¹⁶⁵ Id.

155. Kesi ya mwaka 2020 ya *Urgenda Foundation dhidi ya Serikali ya Uholanzi*¹⁶⁶ iliashiria hatua muhimu katika madai ya mabadiliko ya tabianchi. Mahakama Kuu ya Uholanzi iliamua kwamba serikali ya Uholanzi ilikuwa imekiuka wajibu wake wa utunzaji, kama ulivyoainishwa katika Kifungu cha 2 na 8 cha Mkataba wa Ulaya wa Haki za Binadamu, kwa kushindwa kupunguza uzalishaji wa gesi chafu. Uamuzi wa mahakama ulitokana na sheria ya kikatiba ya Uholanzi na kanuni za kisheria za kimataifa.
156. Katika kesi nyingine maarufu, *Sharma dhidi ya Waziri wa Mazingira nchini Australia*¹⁶⁷, mahakama ilitambua wajibu mpya wa utunzaji uliochini ya Waziri wa Shirikisho wa Mazingira kwa watu walio chini ya umri wa miaka 18 ambao wanaweza kuathiriwa na athari za mabadiliko ya tabianchi ya mgodi wa makaa ya mawe.
157. Katika kesi ya *Earthlife Africa Johannesburg dhidi ya Waziri wa Masuala ya Mazingira na Wengine*,¹⁶⁸ Kesi hiyo ilionyesha wajibu wa serikali kuzingatia athari za mazingira katika michakato ya kufanya maamuzi na kuchukua hatua madhubuti ili kuzuia uharibifu wa mazingira.
158. Mahakama ya Wilaya,¹⁶⁹ huko The Hague iliamua kwamba Royal Dutch Shell inalazimika kupunguza uzalishaji wa kaboni kutokana na shughuli zake kwa asilimia 45 ifikapo mwishoni mwa 2030, ikilinganishwa na viwango vya 2019, kama sehemu ya sera yake ya shirika. Wajibu huu ni pamoja na kufanya "juhudi kubwa" ili kupunguza au kuzuia uzalishaji wa kaboni katika shughuli zake za kibiashara, ikiwa ni pamoja na watumiaji wa mwisho. Mahakama iliweka msingi wa wajibu wa kampuni kupunguza hewa ya ukaa kwenye kiwango kisichoandikwa cha utunzaji katika Sheria za Kiraia za Uholanzi. Kiwango hiki kinatokana na vigezo vya Kelderluik, vilivyowekwa na hukumu ya Mahakama Kuu ya Uholanzi, ambayo inaelezea mambo ya kuzingatia katika masuala ya uzembe, sawa na mbinu ya "Learned Hand" iliyotumiwa katika mifumo ya kisheria ya Uingereza-Marekani.

¹⁶⁶ HA ZA 13-1396, C/09/456689, https://climatecasechart.com/wp-content/uploads/non-us-case-documents/2019/20191220_2015-HAZA-C0900456689_judgment-1.pdf.

¹⁶⁷ Waziri wa Mazingira dhidi ya Sharma (Na. 2) [2022] FCAFC 65, <https://climatecasechart.com/wp->

[content/uploads/non-us-case-documents/2022/20220422 VID-389-of-2021-2021-FCA-560-2021-FCA-774-2022-FCAFC-35-2022-FCAFC-65 judgment.pdf](#)

¹⁶⁸ *Earthlife Africa Johannesburg dhidi ya Waziri wa Masuala ya Mazingira na Wengine* (2017)2 All SA 519 (GP) <https://www.saflii.org/za/cases/ZAGPPHC/2017/58.html> .

¹⁶⁹ *Milieudéfensie na wengine dhidi ya Royal Dutch Shell PLC* RC.26.358/16, <https://climatecasechart.com/non-us-case/milieudéfensie-et-al-v-royal-dutch-shell-plc/>.

159. Katika Maoni ya Ushauri yaliyoletwa mbele ya Mahakama ya Kimataifa ya Sheria ya Bahari, (ITLOS) mahakama hiyo ilibaini kuwa, ingawa serikali zilikuwa na haki ya kutumia sera zao za mazingira na maendeleo na rasilimali katika nchi au eneo la kiutawala, haki hiyo inakamilishwa na ukweli kwamba kila nchi ilikuwa na wajibu wa kutunza mazingira na kutosababisha uharibifu kwa nchi nyingine au maeneo yaliyo nje ya mipaka ya mamlaka ya kitaifa¹⁷⁰.
160. Katika kesi hiyo hiyo Mahakama iliona kwamba, "tathmini za athari za mazingira zinapaswa kufanywa katika shughuli yoyote iliyopangwa ambayo inaweza kuwa na athari kubwa au mabadiliko mabaya yanayosababishwa na uzalishaji wa gesi chafu kutokana na shughuli za kibinadamu. Mahakama iliendelea kusema zaidi kwamba mchakato wowote wa tathmini ya athari za mazingira unaweza kujumuisha tathmini za jumla za athari au tathmini zinazoangalia athari za kijamii na kiuchumi."¹⁷¹
161. Kiwango hicho pia kinajumuisha kanuni za haki za binadamu, hasa haki ya kuishi na kuheshimu maisha binafsi na ya kifamilia. Aidha, miongozo iliyoidhinishwa na Royal Dutch Shell, kama vile Kanuni Zinazoongoza Biashara na Haki za Binadamu za Umoja wa Mataifa, Mkataba wa Kimataifa wa Umoja wa Mataifa, na Miongozo ya OECD ya Makampuni ya Kimataifa, ilitumika katika kutafsiri kiwango kisichoandikwa cha utunzaji.
162. Kwa hivyo tunaihimiza Mahakama kutoa uamuzi mahususi kwamba Nchi zina wajibu wa kuhakikisha wahusika wengine wanazingatia wajibu wa utunzaji kulingana na kanuni husika chini ya sheria binafsi ya kimataifa.

15. Tathmini za Athari za Mazingira na Wajibu wa Kutunza

163. Tunaihimiza Mahakama ielekeze Mataifa kuwataka wahusika wengine kama vile Mashirika ya Kimataifa wazingatie kanuni za mazingira ambazo zinapunguza uzalishaji wa kaboni na kukabiliana na

¹⁷⁰ Ombi la maoni ya ushauri lililowasilishwa na tume ya nchi za visiwa vidogo kuhusu mabadiliko ya tabianchi na maoni ya ushauri wa sheria ya kimataifa nr 31 2024 aya186–188. <https://www.itlos.org/en/main/cases/list-of-cases/request-for-an-advisory-opinion-submitted-by-the-commission-of-small-island-states-on-climate-change-and-international-law-request-for-advisory-opinion-submitted-to-the-tribunal/>

¹⁷¹ id aya ya 353 na 367.

mabadiliko ya tabianchi. Hii inaweza kuchukua muundo wa kuhakikisha kuwa Mashirika ya Kimataifa yanafanya tathmini kamili ya athari za mazingira kabla ya kufanya miradi au shughuli kubwa ambazo zinaweza kuwa na athari kubwa za mabadiliko ya tabianchi. Tathmini za athari za mazingira zinatathmini uwezekano wa matokeo ya mazingira ya mradi na kuwezesha utambuzi wa hatua za kushughulikia au kupunguza athari hizo.

164. Nchi zinaweza kutumia matokeo ya tathmini za athari za mazingira kufanya maamuzi na kuweka masharti kwenye kampuni za kimataifa kushughulikia wasiwasi wa mabadiliko ya tabianchi. Tathmini za mazingira kwa kawaida zilikuwa zinatekelezwa ili kukidhi mahitaji ya wafadhili wa kigeni, sasa zimeamriwa katika zaidi ya nchi 22 za Afrika Kusini mwa Jangwa la Sahara kama kipengele muhimu cha sheria na sera ya mazingira ya ndani ya nchi.¹⁷²

165. Chini ya Kifungu cha 12 cha Itifaki ya Kyoto, kuna takwa kwa Washirika wa Itifaki ili kuchochea na kuwezesha uhamishaji wa teknolojia zinazofaa mazingira, pamoja na zile zinazohusiana na nishati, kusaidia nchi zinazoendelea katika kufikia maendeleo endelevu na kupunguza uzalishaji wa gesi chafu. Kifungu hiki kinajumuisha kuchochea matumizi ya mbinu zinazofaa, kama vile tathmini ya athari za mazingira, kutathmini athari za mazingira za miradi ya uhamishaji wa teknolojia.

166. Lugha ya Kifungu cha 12 inataja kwa umahususi hitaji la kutathmini athari mbaya zinazoweza kutokea kwenye mazingira, pamoja na zile zinazohusiana na mabadiliko ya tabianchi, kama sehemu ya mchakato wa kufanya maamuzi kwenye miradi ya uhamishaji wa teknolojia. Ingawa haiamuru kwa uwazi matumizi ya tathmini za mazingira, kifungu hiki kinamaanisha umuhimu wa kufanya tathmini kamili za mazingira ili kutathmini athari zinazoweza kutokea za miradi na kuhakikisha ulinganifu wake na malengo endelevu ya maendeleo na juhudi za kupunguza athari za mabadiliko ya tabianchi.

167. Mara baada ya tathmini za mazingira kufanywa, inakuwa rahisi kwa Serikali kudhibiti Mashirika ya Kimataifa ndani ya mamlaka yake kwa kuzingatia uchafuzi wa mazingira, uharibifu wa mazingira na athari za mabadiliko ya tabianchi zinazotokana moja kwa moja kutokana kwa biashara zao.

¹⁷² The legal and regulatory framework for environmental impact assessments, A study of selected countries in Sub-Saharan Africa, Mohammah A. Bekhechi and Jean-Roger Merder, 2002

168. Kwa hivyo tunaihimiza Mahakama itoe uamuzi mahususi kwamba Nchi zina wajibu wa kuhakikisha wahusika wengine kama vile Mashirika ya Kimataifa wanazingatia kanuni za mazingira kulingana na vifungu vya Mkataba vilivyotajwa hapo juu.

V. JE, KUNA KESI ZINAZOSUBIRI MBELE YA TUME YA AFRIKA YA HAKI ZA BINADAMU NA WATU?

169. Chini ya Kanuni ya 82(3) ya Kanuni za Mahakama, PALU inawasilisha kwamba Ombi hili la Maoni ya Ushauri halihusiani na suala lingine lolote linalosubiri mbele ya Tume ya Afrika.

VI. MUHTASARI WA OMBI

170. Chama cha Wanasheria wa Afrika (PALU), shirika la Afrika linalotambuliwa na Umoja wa Afrika (AU), kimewasilisha Ombi la Maoni ya Ushauri mbele ya Mahakama ya Afrika ya Haki za Binadamu na Watu (Mahakama).

171. Chama cha Wanasheria wa Afrika (PALU) kinatoa Ombi hili kwa kushirikiana na Jukwaa la Tabianchi la Afrika, sambamba na Mashirika mengine ya Asasi za Kiraia za Afrika ikiwa ni pamoja na Jumuiya ya Wanasheria wa Mazingira wa Afrika, Haki ya Asili na ustahimilivu⁴⁰.

172. Ombi hili linafanywa kwa mujibu wa Kifungu cha 4(1) cha Itifaki ya Mkataba wa Afrika wa Haki za Binadamu na Watu wa kuanzishwa kwa Mahakama ya Afrika ya Haki za Binadamu na Watu kikisomwa pamoja na Kanuni ya 82(1) ya Kanuni za Mahakama ya Afrika. PALU inadai kwamba Mahakama ina mamlaka muhimu ya kuangalia ombi hili, ambalo linahusu wajibu wa Mataifa ya Afrika kuhusu haki za binadamu katika muktadha wa janga la mabadiliko ya tabianchi.

173. Janga la mabadiliko ya tabianchi linachukuliwa kama tishio la maisha kwa binadamu na sayari, likiathiri Afrika kwa kiasi kikubwa, licha ya mchango mdogo wa bara hili katika uzalishaji wa hewa chafu. Umoja wa Mataifa umeibainisha Afrika kama "bara lililo hatarini zaidi kuathiriwa na mabadiliko ya tabianchi". Vyanzo vimeelezea kwa undani kwamba mabadiliko ya tabianchi yamekuwa, na yataendelea kuwa na athari kubwa barani kote, na kuathiri haki nyingi za binadamu na watu. Ukosefu wa usawa wa kihistoria, kama vile unyonyaji wa kikoloni, umebainishwa kuwa

unachangia udhaifu wa kipekee wa Afrika na kuongeza vitisho vinavyosababishwa na mabadiliko ya tabianchi.

A. Watu walio katika Mazingira Hatarishi

174. Mabadiliko ya tabianchi huzidisha ukosefu wa usawa uliopo, na kuyaweka makundi maalumu katika hatari kubwa. Makundi haya ni pamoja na:

175. Wanawake na Wasichana: Mara nyingi wao ni masikini, wasio na elimu, na waliotengwa katika kufanya maamuzi, wanakabiliwa sana na athari za mabadiliko ya tabianchi kwa sababu ya majukumu yao katika kilimo na usimamizi wa maji. Wana uwezekano mkubwa wa kufa wakati wa matukio ya hali ya hewa mbaya na wanakabiliwa na hatari kubwa katika kupata elimu na usalama kutokana na kuhamishwa na uhaba wa rasilimali.

176. Watoto: Afrika ina idadi kubwa ya vijana duniani, na watoto wako katika mazingira magumu kwa sababu ya miili na akili zinazoendelea kukua na uwezo mdogo wa kukabiliana na majanga ya tabianchi. Wanakabiliwa na hatari kama vile usumbufu kweye masomo, matatizo ya kijamii, uhaba wa chakula, magonjwa, na vitisho kwenye maji na usafi wa mazingira. Mamilioni ya watu wako hatarini, lakini wamepuuzwa kwa kiasi kikubwa katika kukabiliana na athari za mabadiliko ya tabianchi na ufadhili wa fedha.

177. Wazee: Wanaathiriwa kwa kiasi kikubwa na matukio ya mabadiliko ya tabianchi kama vile joto, mafuriko, ukame, na ukosefu wa usalama wa chakula kwa sababu ya hali ya afya inayohusiana na umri na kupunguza kutembea.

178. Wenyeji wa Asili: Hasa walio katika hatari kwa sababu ya kutegemea ardhi na rasilimali kwa ajili ya kujikimu na desturi za kitamaduni. Athari za mabadiliko ya tabianchi kwenye ardhi na rasilimali zinatishia moja kwa moja kuishi kwao na mtindo wao wa maisha waliouzoea. Miradi ya soko la kaboni inayotekelezwa bila ridhaa yao imeathiri zaidi haki zao na upatikanaji wa ardhi na rasilimali.

179. Watetezi wa Haki za Binadamu za Mazingira: Wanzaidi kukabiliwa na mashambulizi, mauaji, vitisho, unyanyasaji, na kufanywa kuwa wahalifu kwa kupinga shughuli ambazo ni hatari kwa mazingira. Kuwalenga wao ni ukiukaji wa haki zao za kukusanyika na kujieleza na ni tishio katika ushiriki wa kidemokrasia na utawala wa mazingira.

B. Masuala ya Kisheria

180. Ombi la PALU limejikita katika Mkataba wa Afrika na hati nyingine za haki za binadamu za kikanda na kimataifa za mabadiliko ya tabianchi. PALU kinasisitiza haki ya kuwa na mazingira ya jumla ya kuridhisha (Kifungu cha 24 cha Mkataba wa Afrika) kama kifungu kikuu, kikibainisha kuwa kinaweka wajibu wa wazi kwa Mataifa kuzuia uchafuzi wa mazingira, kukuza uhifadhi, na kuhakikisha maendeleo endelevu ya mazingira. Haki hii inahusishwa na haki ya kuwa na afya (Kifungu cha 16), kuwa na maendeleo (Kifungu cha 22), na kuishi (Kifungu cha 4), ikionyesha kuwa kufurahia haki hizi kunategemeana katika muktadha wa mabadiliko ya tabianchi. Haki ya kuwa na mazingira ya kuridhisha inamaanisha wajibu wa Serikali kupunguza uzalishaji wa gesi chafu, kukuza desturi endelevu, kutoa taarifa, kuhakikisha ushiriki wa umma, na kushirikiana kimataifa.
181. Ombi linaiomba Mahakama iamue masuala kadhaa muhimu, ikiwa ni pamoja na: -
- (a) Mamlaka ya Mahakama kuhusu wajibu wa Mataifa ya Afrika kuhusu haki za binadamu na watu kuhusiana na dharura ya mabadiliko ya tabianchi.
 - (b) Tafsiri na matumizi desturi za kisheria na mikataba kuhusu wajibu wa Serikali kuhusiana na mabadiliko ya tabianchi.
 - (c) Wajibu mahususi wa Serikali kuhusu haki za binadamu kwa vizazi vilivyopita, vya sasa na vijavyo vilivyoathiriwa na mabadiliko ya tabianchi.
 - (d) Wajibu chanya wa Serikali kulinda watu walio katika mazingira magumu, ikiwa ni pamoja na watetezi wa haki za binadamu za mazingira, jamii za wenyeji wazawa, wanawake, watoto, wazee, na watu wenye ulemavu.
 - (e) Wajibu unaohusika kuhusu wakati wa mpito ulio wa haki, wa uwazi, wa usawa, na uwajibikaji.
 - (f) Wajibu unaohusika katika kutekeleza hatua za kukabiliana, ustahimilivu na kupunguza athari.

(g) Wajibu unaohusika kuhusu fidia kutokana na hasara, uharibifu na malipo ya fidia.

(h) Wajibu wa Nchi za Afrika kuhusu ukiukaji unaofanywa na wahusika wengine (mashirika ya kibepari ya kimataifa, mashirika ya kimataifa) wanaofanya kazi ndani ya mamlaka yao. Mashirika haya yanachangia kwa kiasi kikubwa katika uzalishaji wa hewa chafu na Mataifa yana wajibu chini ya Mkataba (Kifungu cha 21) na sheria za kimataifa kudhibiti na kufuatilia shughuli zao. Umuhimu wa Tathmini za Athari za Mazingira (EIA) katika kudhibiti shughuli za wahusika wengine umeonyeshwa.

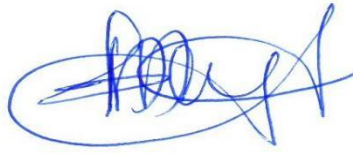
(i) Wajibu wa Mataifa ya Afrika kuhusu wazalishaji hewa chafu waliozoeleka (nchi zinazozalisha hewa chafu kihistoria), ikiwa ni pamoja na kutetea haki ya tabianchi, kudai ufadhili wa fedha za mabadiliko ya tabianchi, kutafuta fidia kwa sababu ya hasara na uharibifu, na kuchochea kugawana mzigo kwa usawa.

(j) Matumizi ya kanuni ya wajibu wa utunzaji kwa Serikali na pengine mashirika katika kushughulikia athari za mabadiliko ya tabianchi.

182. PALU kinasisitiza kwamba Mataifa ya Afrika yana wajibu mara nne chini ya sheria ya kimataifa ya haki za binadamu: kuheshimu, kulinda, kukuza na kutekeleza haki zilizohakikishwa, ikiwa ni pamoja na wajibu chanya wa kuchukua hatua za kuhakikisha haki hizi zinatolewa na kufurahiwa kwa ufanisi. Dhana kama vile "Maendeleo Endelevu," "Matumizi Endelevu," na "Usawa wa Vizazi Vyote" zinawasilishwa kama zana muhimu za kutafsiri katika kuweka wajibu wa Serikali.

VII. LUGHA YA MAWASILIANO INAYOPENDELEWA

183. Lugha ya mawasiliano inayopendelewa ni Kiingereza.

Yamesainiwa na kuwekwa tarehe jijini **Arusha, Tanzania**, tarehe 2 **Mei 2025**

Yameandaliwa na kuwasilishwa na: -

Bw. Donald Omondi Deya, Wakili

Afisa Mtendaji Mkuu, Pan African Lawyers Union (PALU) No.

1, Kaunda Road, kando ya Barabara ya Haile Selassie

S.L.P 6065, Arusha, Jamhuri ya Muungano wa

Tanzania Barua pepe: legal@lawyersofafrica.org

Kwa aiili va kuwasilishwa kwa: -

Msajili wa Mahakama ya Afrika ya Haki za Binadamu na Watu Kituo cha

Uhifadhi cha Mwalimu Julius Nyerere

Barabara ya Dodoma, S.L.P 6274, Arusha, Jamhuri ya Muungano wa

Tanzania Barua pepe: registry@african-court.org